

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКА МОВА

5–9 класи

Програма для загальноосвітніх навчальних закладів¹

Пояснювальна записка

Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23. 11. 2011 р. № 1392), ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Мета базової загальної середньої освіти — розвиток і соціалізація особистості учнів, формування їхньої національної самосвідомості, загальної культури, світоглядних орієнтирів, екологічного стилю мислення і поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.

Випускник основної школи — це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє також рідною (у разі відмінності) й однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережно ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Мета навчання української мови в школі (предметна) — формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості.

Відповідно до поставленої мети головними **завданнями** навчання української мови в основній школі є:

- виховання стійкої мотивації й свідомого прагнення до вивчення української мови;
- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства загалом;
- формування у школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;
- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів;
- формування вмій розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфери спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її в самостійно створених висловленнях різних типів, стилів і жанрів.

---

¹ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804

Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. З огляду на суть зазначеного підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи.

Скорочення обсягу теоретичного матеріалу на користь практичної діяльності збільшує можливості для формування предметних і ключових компетентностей. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовано в термінах компетентнісного підходу: **знаннєвий компонент** — *учень/учениця називає, формулює, записує, наводить приклади* тощо; **діяльнісний** — *учень/учениця розпізнає, розрізняє, описує, аналізує, порівнює, планує, застосовує* тощо; **ціннісний** — *учень/учениця усвідомлює, критично ставиться, оцінює, обґрунтовує, робить висновки, висловлює судження* тощо.

Можливості предмета «українська мова» у формуванні ключових компетентностей

	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою	<p>Уміння: використовувати українську мову як державну для духовного, культурного й національного самовияву; володіти всіма видами мовленнєвої діяльності; усно й письмово тлумачити поняття, факти; висловлювати думки, почуття, погляди; оцінювати й осмислювати ситуацію спілкування; реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ (у школі, громадських місцях, удома, на дозвіллі); здійснювати адекватний змістові й умовам спілкування добір мовно-виражальних засобів; володіти засобами української мови — її стилями, типами, жанрами; правильно вимовляти й писати слова, творити їх граматичні форми; конструювати речення й тексти; дотримувати норм етикету під час спілкування.</p> <p>Ставлення: поцінування української мови як державної; усвідомлення її як державотворчого чинника та чинника національної ідентичності; свідоме послуговування українською мовою в усіх царинах життя; захоплення красою, естетичною довершеністю, багатством виражальних засобів української мови; сприйняття спілкування як цінності; усвідомлення значення ефективного спілкування; ціннісне ставлення до співрозмовників; у виборі рішень керування системою цінностей, схвалених суспільством.</p> <p>Навчальні ресурси: текстоцентризм, діалог, дискусія, проект щодо ролі державної / рідної мови.</p>
2	Спілкування іноземними мовами	<p>Уміння: виявляти в текстах запозичення з інших мов; пояснювати лексичне значення, правопис та особливості вживання слів іношомовного походження; обговорювати прочитані або прослухані мовою оригіналу та в перекладі українською фольклорні та літературні твори.</p> <p>Ставлення: розуміння ролі іноземної мови як засобу пізнання іншого світу та збагачення власного культурного досвіду; розуміння потреби популяризувати Україну у світі засобами іноземних мов; готовність до міжкультурного діалогу, відкритість до пізнання різних культур.</p> <p>Навчальні ресурси: перекладні словники, тексти українськомовних перекладів літературних творів та</p>

		оригінали.
3	Математична компетентність	<p>Уміння: оперувати абстрактними поняттями; виокремлювати головну й другорядну інформацію; установлювати причинно-наслідкові зв'язки; чітко формулювати визначення та будувати гіпотези; формулювати тезу й добирати аргументи; перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (схему, таблицю, діаграму); доцільно й правильно використовувати в мовленні числівники.</p> <p>Ставлення: прагнення висловлюватися точно, логічно, послідовно; бережливе ставлення до часу.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, що містять роздум; текст виступу, у якому наявна гіпотеза та її обґрунтування; тексти, у яких наявні таблиці, схеми, діаграми тощо.</p>
4	Компетентності в природничих науках і технологіях	<p>Уміння: швидко й ефективно шукати інформацію про довкілля, використовувати різні види читання для здобуття нових знань; критично оцінювати відображені в наукових, художніх і публіцистичних текстах результати людської діяльності в природному середовищі; змістовно, логічно, послідовно, точно описувати процес власної діяльності; спостерігати, аналізувати, проводити мовні експерименти; словесно оформлювати результати досліджень; визначати роль природи в житті людини; використовувати сучасні технології.</p> <p>Ставлення: сприйняття природи як цінності; готовність захищати довкілля, зберігати природні ресурси для сьогодення та майбутніх поколінь; готовність до опанування новітніх технологій.</p> <p>Навчальні ресурси: науково-пізнавальні й навчальні тексти природничого та технологічного змісту; аналіз текстів (фрагментів) природничо-екологічного змісту, опис експерименту, усні / письмові презентації в рамках дослідницьких проектів.</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: діяти за алгоритмом, зокрема здійснювати пошукову діяльність та аналіз мовних явищ; створювати інструкцію та діяти за інструкцією; складати план тексту; впевнено й водночас критично застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою та в приватному спілкуванні; грамотно й безпечно комунікувати в інформаційному просторі; розпізнавати маніпулятивні технології та протистояти їм; розвивати медійну грамотність; переводити навчальну інформацію в інший формат.</p> <p>Ставлення: задоволення пізнавального інтересу; прагнення до гармонійного спілкування у віртуальному інформаційному просторі, критичне сприйняття інформації, поданої в ЗМІ; прагнення дотримувати правил роботи з інформацією (дотримання авторського права тощо).</p> <p>Навчальні ресурси: дописи в соціальних мережах і коментарі до них; інструментальні тексти (алгоритми дій, інструкції тощо); план тексту; медійні тексти.</p>

6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: визначати мету навчальної діяльності та способи її досягнення; планувати й організувати власну навчальну діяльність; читати, використовуючи різні види читання (ознайомлювальне, вибіркоче, вивчальне та ін.); постійно поповнювати власний словниковий запас; користуватися різними джерелами довідкової інформації (словниками, енциклопедіями, онлайн-ресурсами); здійснювати самооцінювання результатів власної діяльності, рефлексію; застосовувати комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації спілкування.</p> <p>Ставлення: сприйняття освіти, навчальних досягнень, зокрема у вивченні мови, як цінностей, готовність удосконалювати знання мови і власне мовлення впродовж життя, розвивати мовне чуття; розуміння ролі читання для власного розвитку; усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення й самореалізації.</p> <p>Навчальні ресурси: довідкова література, зокрема пошукові системи; електронні мережеві бібліотеки; інструкції з ефективного самонавчання.</p>
7	Соціальні та громадянські компетентності	<p>Уміння: аргументовано і грамотно висловлювати власну громадянську позицію в суспільно-політичних питаннях; співпрацювати з іншими на результат, запобігати конфліктам і розв'язувати їх, досягати розумних компромісів.</p> <p>Ставлення: сприйняття людської гідності як найвищої цінності; повага до законів України, зокрема до норм українського мовного законодавства; повага до правових норм; усвідомлення необхідності конструктивної участі у громадському житті.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти соціально-політичного змісту; інтерактивні технології навчання.</p>
8	Підприємливість	<p>Уміння: презентувати власні ідеї та ініціативи зрозуміло, грамотно, використовуючи доцільні виражальні мовні засоби; використовувати ефективні комунікативні стратегії для формулювання власних пропозицій; самоорганізуватися; оцінювати економічні ініціативи та економічну діяльність.</p> <p>Ставлення: готовність брати на себе відповідальність; розуміння ролі комунікативних умінь для успішної професійної кар'єри.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, які містять моделі ініціативності; ділові папери (план роботи, звіт, резюме, заява тощо), самопрезентація, зразки реклами.</p>
9	Загальнокультурна грамотність	<p>Уміння: використовувати українську мову для духовного й культурного самовиявлення; дотримуватися норм української літературної мови та мовленнєвого етикету; використовувати досвід взаємодії з творами мистецтва в життєвих ситуаціях; створювати тексти, виражаючи власні ідеї, досвід і почуття та використовуючи художні засоби; добирати літературу для читання з метою одержання насолоди та користі від прочитаного.</p>

		<p>Ставлення: сприйняття літературного твору як засобу збагачення особистого емоційно-чуттєвого досвіду, отримання естетичного задоволення від творів мистецтва; зацікавленість світовими культурними набутками, повага до розмаїття культурного вираження різних народів.</p> <p>Навчальні ресурси: твори мистецтва; тексти, що містять описи творів мистецтва; дослідницькі проекти.</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: дотримуватися здорового способу життя; враховувати вплив слова на психічне здоров'я людини; відповідально використовувати мовні виражальні засоби; застосовувати комунікативні стратегії для протистояння деструктивним та маніпулятивним впливам, що є загрозою здоровому способу життя; виявляти толерантність до різних поглядів, співчувати; конструктивно спілкуватися в різних соціальних середовищах, досягнення соціальної захищеності, сімейного щастя тощо; бережливо ставитися до природи.</p> <p>Ставлення: сприймання здоров'я як загальнолюдської цінності; бажання дотримуватися здорового способу життя; усвідомлення значення навколишнього середовища для життя і здоров'я людини; готовність зберігати природні ресурси.</p> <p>Навчальні ресурси: тексти, які сприяють гармонізації психоемоційного стану; художні твори, які містять моделі досягнення соціальної захищеності, кар'єрного зростання.</p>

З метою увиразнення ключових компетентностей уведено поняття наскрізних ліній: «Екологічна безпека і сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Наскрізна лінія «**Екологічна безпека і сталий розвиток**» (НЛ-1) підсилює ключові компетентності, спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку як нового типу еколого-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля.

Наскрізна лінія «**Громадянська відповідальність**» (НЛ-2) забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності.

Реалізації здоров'язбережувальної ключової компетентності сприяє наскрізна лінія «**Здоров'я і безпека**» (НЛ-3), орієнтуючи на формування учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища.

Метою наскрізної лінії «**Підприємливість і фінансова грамотність**» (НЛ-4) є навчання молодого покоління українців ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі.

Наскрізні змістові лінії спільні для всіх шкільних предметів, є засобом інтегрування навчального змісту, вони корелюються з окремими ключовими компетентностями і сприяють формуванню ціннісних і світоглядних орієнтацій учня, що визначають його поведінку в життєвих ситуаціях. Упровадження наскрізних змістових ліній у навчальний предмет передбачає розв'язування завдань реального змісту, виконання міжпредметних навчальних проектів, роботу з різними джерелами інформації.

Концептуальна структура програми, її змістове наповнення забезпечують можливості для формування предметної і ключових компетентностей, право вибору (для вчителя та учня), ураховують особливості сучасного інформаційно-комунікативного середовища.

Відповідно до чинного Державного стандарту базової й повної загальної середньої освіти навчальний матеріал програми розподілено за змістовими лініями.

Мовна змістова лінія містить перелік питань, обов'язкових для засвоєння теорії мови, що сприятиме формуванню системних знань про мову й на їхній основі життєво важливих умінь.

Призначення **мовленнєвої змістової лінії** полягає в забезпеченні цілеспрямованого формування вмінь і навичок, що є базовими для предметної і ключових компетентностей. Її зміст реалізують на кожному уроці, що дає змогу зробити процес розвитку мовленнєво-комунікативних умінь і навичок ефективним.

Синхронізація мовної та мовленнєвої змістових ліній виявляється у виконанні учнями різних видів усних і письмових робіт з метою використання виучуваного теоретичного матеріалу.

Крім обов'язкових, мовленнєва змістова лінія містить **рекомендовані види робіт**, теми яких скеровано на формування в учнів ключових компетентностей. Рекомендовані види творчих робіт представлено актуальними для школярів жанрами, серед яких допис до веб-сайта чи соцмережі, стаття певного змісту до Вікіпедії, план роботи над проектом, реклама шкільного творчого конкурсу тощо. Значна частина рекомендованих робіт має виразно практичний характер (складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками, переліку необхідних для родини закупівель на поточний місяць і т. ін.) Деякі з рекомендованих видів робіт передбачають використання самостійно дібраної учнями з різних джерел інформації.

Творчим роботам надано виразно практичного характеру. Виконуючи їх, учень має не лише виявити мовні знання та застосувати мовні вміння, а й замислитися над ціннісними настановами. Мета таких робіт — формування життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, навчанні та праці.

Серед рекомендованих видів робіт учитель може обирати ті, які вважає найбільш актуальними й корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень залежно від інтересів і потреб кожного класу. Якщо обов'язкові види робіт мають проводитися на уроках розвитку мовлення, то рекомендовані — на аспектних уроках.

Через теми обов'язкових та рекомендованих робіт реалізується **соціокультурна змістова лінія** програми. Створення висловлень має сприяти утвердженню ієрархії цінностей, формуванню світогляду учнів, становленню їх як громадян України, а також слугувати орієнтиром у спрямуванні навчання на оволодіння ключовими компетентностями.

Необхідність **діяльнєвої змістової лінії** зумовлена метапредметним характером знань і доцільністю їх відпрацювання в різних видах діяльності, у процесі яких учні набувають суб'єктного досвіду, опановують різні стратегії мовленнєвої діяльності.

Авторський колектив першого варіанта програми (2012 р.): Шелехова Г. Т., Пентилюк М. Я., Новосьолова В. І., Гнаткович Т. Д., Тараннік-Ткачук К. В., Коржова Н. Б.

У розвантаженні програми (2015 р.) брали участь: Шелехова Г. Т., Голуб Н. Б., Новосьолова В. І., Сидоренко В. В., Тарасенко О. О., Усатенко Г. О., Оперчук О. П., Мельник М. М., Ткачова Г. В., Глазова О. П., Панасенко Н. М.

В оновленні програми брали участь: Глазова О. П., Романенко Ю. О., Голуб Н. Б., Кондесюк Т. В., Котусенко О. Ю., Мельниченко О. М., Михайловська Н. А., Панченков А. О., Пчеляна Л. В.

5-й клас

(122 год, 3,5 год на тиждень)

(10 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 88 год	Мовленнєва змістова лінія 24 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє значення й роль мови в житті людини й суспільства; пояснює функції мови: комунікативну, мислетворчу, пізнавальну, об'єднувальну; знає і пояснює зміст 10-ї статті Конституції України; знає і розуміє значення української мови як державної в житті Української держави та її громадян.</p> <p>Діяльнісна складова порівнює мовні і немовні засоби спілкування, які люди використовують у повсякденному житті; визначає мову як основний засіб спілкування, формування думки й пізнання.</p> <p>Ціннісна складова</p>	1	<p>Вступ. Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова — державна мова України.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Відповіді на питання за змістом прослуханих висловлень. Розкриття значення прослуханих та прочитаних прислів'їв, афоризмів, влучних висловів про роль мови в житті людини і суспільства та значення державної мови для громадян України (усно). Записування речень, висловлень.</p>	

<p>усвідомлює права та мовні обов'язки учня як громадянина своєї держави; обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою; робить висновки щодо того, як мають ставитися до державної мови громадяни України, для яких державна мова не є рідною.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає і пояснює зміст понять <i>мовлення, види мовленнєвої діяльності, спілкування усне й писемне, монолог, діалог, адресат мовлення;</i> знає типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум, оцінка (предмета, явища)</i>), наводить приклади відповідних висловлень; знає вимоги до мовлення, основні правила спілкування, найпоширеніші етикетні формули. Діяльнісна складова володіє всіма видами і типами мовленнєвої діяльності; сприймає й опрацьовує інформацію, подану в різних формах (текстовій і графічних: схеми, таблиці та ін.); розрізняє типи мовлення</p>			<p>Теоретичний матеріал. Загальне уявлення про мовлення як діяльність; види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), їх особливості. Різновиди мовленнєвого спілкування: усне й писемне, монологічне й діалогічне. Мета спілкування й адресат мовлення; основні правила спілкування: ввічливість, привітність, доброзичливість, уважність до співрозмовника, стриманість, тактовність (практично). Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул). Рекомендовані види роботи. Читання мовчки та вголос. Відповіді на запитання за змістом прочитаного. Складання висловлення за ілюстрацією (або коміксом). Продовження висловлення за поданим початком. Складання розповіді на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів (орієнтовні теми: «Де і як я</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <hr style="width: 50%; margin: auto;"/> <p style="text-align: center;">1</p>

<p>(розповідь, опис, роздум); визначає належність тексту (фрагменту) до певного типу мовлення; визначає мету спілкування, адресата мовлення; розрізняє офіційну й неофіційну ситуацію мовлення; застосовує на практиці основні правила спілкування. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює потреби в спілкуванні, знанні правил спілкування та вмінні дотримуватися їх; усвідомлює потребу уважного й поважливого ставлення до співрозмовника; аналізує й здійснює внутрішній самоконтроль за дотриманням правил спілкування; розпізнає маніпулятивне спілкування й оцінює його як небезпечне й небажане; прогнозує можливі наслідки маніпулятивного впливу; обґрунтовує необхідність протистояння маніпулятивним впливам.</p>			<p>провів(ла) літні канікули», «Чим запам'яталося мені літо»).</p> <p>Коллективне складання словничка найпоширеніших етикетних формул (привітання, прощання, вибачення, висловлення вдячності та ін.).</p> <p>Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає і пояснює поняття <i>слово, речення, текст</i>; розуміє й пояснює відмінності</p>	<p>2</p>	<p>Повторення вивченого в початкових класах. Текст. Речення. Слово. Усні й письмові висловлення, текст. Зміст, заголовок тексту. План тексту.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Добір заголовка тексту. Коллективне складання простого плану прослуханого або прочитаного тексту. Складання висловлення (тексту) за змістом</p>	

<p>між словом і реченням, реченням і текстом; знає вивчені правила написання слів, вимови їх, творення граматичних форм, конструювання речень, творення текстів; пояснює лексичне значення слів; наводить приклади слів – різних частин мови. <u>Діяльнісна складова</u> визначає й формулює тему й основну думку прочитаного та прослуханого тексту, добирає до нього заголовки; складає простий план тексту; складає текст, висловлення, речення певного змісту; визначає належність слова до певної частини мови; помічає й виправляє орфографічні та пунктуаційні помилки (у межах вивченого). <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює красу, багатство виражальних засобів української мови; обґрунтовує необхідність знання української мови та вміння висловлюватися чітко, точно, грамотно.</p>	<p>Поділ зв'язного висловлення (тексту) на речення. Інтонація речень, різних за метою висловлення. Розділові знаки в кінці речення. Слово як компонент речення. Лексичне значення слова. Слово як частина мови. Добір слів для доповнення речення. Складання речень певного змісту.</p>	<p>прислів'я. Складання тексту-розповіді про свою школу (клас) із використанням запропонованих (самостійно дібраних) прислів'їв. Доповнення речення самостійно дібраними словами. Складання речень за опорними словами.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає визначення тексту, називає основні ознаки його;</p>		<p>Теоретичний матеріал. Текст. Змістова й композиційна єдність, зв'язність тексту. Тема, основна думка тексту, мікротема. Простий</p>	2

<p>розуміє відмінності тексту від висловлення;</p> <p>пояснює особливості будови тексту;</p> <p>знає особливості будови опису предмета (тварини).</p> <p><u>Діяльнісна складова</u></p> <p>визначає тему та основну думку готового тексту;</p> <p>складає план тексту (простий);</p> <p>визначає ключові слова в тексті;</p> <p>аналізує будову тексту, виділяє <i>зачин, основну частину та кінцівку</i>;</p> <p>розрізняє тексти (уривки) за належністю до певного типу мовлення;</p> <p>складає текст, додержуючи змістової та композиційної єдності;</p> <p>здійснює вибіркового переказ тексту визначеного типу мовлення за колективно складеним планом.</p> <p><u>Ціннісна складова</u></p> <p>оцінює та обговорює зміст тексту;</p> <p>висловлює судження щодо порушених у тексті питань;</p> <p>обговорює відповідність тексту переказу необхідним вимогам (у межах вивченого).</p>			<p>план тексту.</p> <p>Будова тексту (зачин, основна частина, кінцівка); абзац. Ключові слова в тексті.</p> <p>Усна й письмова форми тексту (висловлення).</p> <p>Типи мовлення: розповідь, опис, роздум, оцінка предмета (явища).</p> <p>Особливості будови опису предмета (тварини).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Усний вибіркового переказ художнього тексту, що містить опис предмета, за колективно складеним планом.</p>	<hr/> 1
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p><u>Знансва складова</u></p>	8 +1 на	Лексикологія.	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Аудіювання й читання тексту, у якому</p>	

<p>знає, що вивчає лексикологія; розуміє й витлумачує лексичне значення слів; зокрема синонімів та антонімів; наводить приклади слів, що належать до різних за значенням груп: синонімів, антонімів, омонімів; пояснює лексичні значення багатозначних слів, омонімів і паронімів з урахуванням контексту. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє пряме й переносне значення багатозначних слів, правильно використовує такі слова в мовленні; визначає в реченнях (текстах) і самостійно добирає синоніми, антоніми, використовує доцільно й правильно синоніми, антоніми в усному й писемному мовленні; користується тлумачним словником; а також словниками синонімів, антонімів, омонімів і паронімів; використовує синоніми як засіб зв'язку речень у тексті та для уникнення невиправданих повторів слів; помічає та виправляє лексичні помилки у своєму мовленні. <u>Ціннісна складова</u></p>	<p>повтор.</p>	<p>Лексичне значення слова. Однозначні й багатозначні слова (<i>повторення</i>). Використання багатозначних слів у прямому й переносному значеннях (<i>повторення</i>). Лексична помилка та умовне позначення її (<i>практично</i>). Тлумачний словник. Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми (<i>повторення й поглиблення</i>). Пароніми. Ознайомлення зі словниками антонімів, синонімів, омонімів, паронімів.</p>	<p>використано слова, вжиті в переносному значенні. Складання й розігрування діалогу-розпитування про корисність різних видів спорту (правила користування шкільною бібліотекою, правила користування мобільним телефоном та ін.) з використанням запропонованих (або самостійно дібраних) синонімів, антонімів. Складання й розігрування діалогу етикетного характеру з використанням синонімічних етикетних формул вітання, прохання, вдячності (у музеї, бібліотеці, магазині, спортзалі та ін.) з урахуванням віку та статусу співрозмовника. Робота з деформованим текстом (заміна повторюваних слів синонімами, використання синонімів як засобу зв'язку речень у тексті). Складання усного опису предмета (квітки, куща калини, осіннього листа і т. ін.) за картиною.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису тварини, що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним простим планом). Докладний письмовий переказ тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини), що містить синоніми та антоніми (за колективно складеним планом). Аналіз письмового переказу.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p>
--	-----------------------	---	---	---

<p>усвідомлює багатство виражальних засобів української мови, зокрема багатство її лексичного складу;</p> <p>оцінює роль у мовленні слів, ужитих у переносному значенні, синонімів та анонімів;</p> <p>критично ставиться до власного мовлення, усвідомлює необхідність використання мовних словників;</p> <p>усвідомлює й обговорює шляхи вдосконалення власного мовлення, зокрема збагачення словникового запасу;</p> <p>робить висновки щодо необхідності дотримання здорового способу життя, занять фізкультурою (спортом) (ЗБ);</p> <p>прагне успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p><u>Знаннєва складова</u> знає значущі частини слова; наводить приклади різних форм слова та спільнокореневих слів; пояснює правопис значущих частин слова правилами (у межах вивченого).</p> <p><u>Діяльнісна складова</u> виділяє у слові значущі частини; розрізняє форми слова та спільнокореневі слова, змінні й</p>	<p>9 +1 на повтор.</p>	<p>Будова слова. Орфографія. Основа слова (корінь, суфікс, префікс) і закінчення — значущі частини слова (<i>повторення й поглиблення відомостей</i>). Спільнокореневі слова й форми слова. Незмінні й змінні слова. Правопис значущих частин слова (повторення). Написання префіксів <i>пре-, при-, прі-</i>.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Редагування речень, що містять спільнокореневі слова й форми одного слова. Визначення в реченнях (текстах) і добір слів, що містять антонімічні суфікси та префікси. Аудіювання текстів фольклорних творів (колискових пісень, забавлянок, утішок), що містять слова із суфіксами, які надають слову значень зменшуваності й пестливості. Створення казки, текст якої містить слова, що надають слову значення збільшеності та згрубілості.</p>	

<p>незмінні слова; складає речення й мікротексти зі словами, що мають суфікси та префікси, які надають їм емоційного забарвлення й виразності; використовує доцільно слова, що містять антонімічні суфікси та префікси. записує правильно слова з вивченими орфограмами в значущих частинах, обґрунтовує написання їх правилами; знаходить і виправляє орфографічні помилки на вивчені правила; використовує спільнокореневі слова як засіб зв'язку речень у тексті. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює багатство виражальних засобів української мови; робить висновки щодо важливості удосконалення власного мовлення, зокрема збагачення словникового запасу словами різної будови.</p>			<p>Конструювання речень-компліментів (для привітання з днем народження, святом) з використанням слів із префіксом пре-. Складання опису тварини для Вікіпедії та опису тварини як героя оповідання (<i>усно</i>). Порівняння складених висловлень. Створення розповіді про відвідування зоопарку з використанням незмінних слів (назв тварин).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі). Аналіз письмового твору-опису предмета (тварини).</p>	<hr/> 2
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчає фонетика, графіка, орфоепія, орфографія; знає українську абетку; розуміє та пояснює</p>	30 +2 на повтор.	<p>Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія. Звуки мови й звуки мовлення. Голосні й приголосні звуки. Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі (<i>повторення</i>); вимова звуків,</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Виразне читання текстів з дотриманням правил орфоепії. Виявлення й аналіз помилок у наголошуванні слів у своєму мовленні та мовленні інших людей. Складання й розігрування діалогів з</p>	

<p>співвідношення між звуками й буквами; знає засоби милозвучності української мови; знає правила переносу слів із рядка в рядок; записує правильно слова з вивченими орфограмами; обґрунтовує написання слів відповідними орфографічними правилами; знає й пояснює особливості будови розповіді та елементарного роздуму. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє у словах тверді й м'які, дзвінки й глухі приголосні, ненаголошені й наголошені голосні звуки; пояснює звукове значення букв я, ю, є, ї та щ; поділяє слова на склади, правильно переносить з рядка в рядок; вимовляє звуки в словах відповідно до правил орфоепії; використовує логічний наголос для виділення слів зі смисловим навантаженням; дотримується чергувань голосних і приголосних звуків; користується орфографічним словником і словником наголосів;</p>	<p>що позначаються літерами <i>г і з</i>. Позначення звуків мовлення на письмі. Алфавіт (абетка, азбука). Співвідношення звуків і букв. Звукове значення букв <i>я, ю, є, ї</i> та <i>щ</i> (<i>повторення</i>). Склад. Наголос. Орфоепічний словник і словник наголосів. Орфоепічна помилка (<i>практично</i>). Вимова наголошених і ненаголошених голосних. Ненаголошені голосні [e], [и], [o] в коренях слів. Ненаголошені голосні, що не перевіряються наголосом. Позначення на письмі ненаголошених голосних [e], [и] та [o] перед складом з наголошеним [y] в коренях слів. Орфографічний словник. Орфограма (<i>практично</i>). Орфографічна помилка (практично), її умовне позначення. Вимова приголосних звуків. Уподібнення приголосних звуків. Вимова і правопис префіксів роз-, без-Спрощення в групах приголосних. Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків (практично). Чергування [o] – [a], [e] – [і], [e] – [и]; [o], [e] з [і]; [и] – [і] після [ж], [ч], [ш], [шч] та [г], [к], [х] у коренях слів; [г], [к], [х] – [ж], [ч], [ш] – [з'],</p>	<p>використанням слів, у вимові яких часто трапляються помилки (<i>випадок, черговий, вимова, запитання, завдання</i> та ін.). Коллективне укладання переліку часто вживаних слів, у наголошуванні яких трапляються помилки. Проговорювання скоромовок, виконання артикуляційних вправ. Запис аудіолиста-привітання з дотриманням правил орфоепії. Складання речень і мікротекстів, що містять слова, у вимові яких трапляються помилки. Укладання пам'ятки щодо дотримання найпоширеніших чергувань приголосних звуків. Упорядкування за абеткою імен героїв улюблених мультфільмів. <hr/> Теоретичний матеріал. Особливості будови розповіді та елементарного роздуму. Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Письмовий твір-роздум на тему, пов'язану з життєвим досвідом учнів, у художньому стилі за колективно складеним планом (орієнтовні теми: «Чому людина має бути чемною», «Чому потрібно захищати слабших», «Чому потрібно вивчати іноземну мову») Аналіз письмового твору. Есе (розмірковування в довільній формі) про красу й милозвучність української мови.</p>	<p style="text-align: center;">6</p>
--	---	--	---

<p>помічає й виправляє орфоепічні й орфографічні помилки, керуючись вивченими правилами;</p> <p>розпізнає у словах явища уподібнення, спрощення, чергування звуків.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює красу, естетичну довершеність української мови, зокрема її милозвучність і мелодійність;</p> <p>виявляє відкритість до пізнання різних культур через мови.</p>		<p>[ц'], [с'].</p> <p>Основні випадки чергування у – в, і – й, з – із – зі (правила милозвучності). Вимова і правопис префіксів з- (зі-, с-), роз (розі-).</p> <p>Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я.</p> <p>Основні правила переносу.</p> <p>Правила вживання знака м'якшення (<i>повторення й поглиблення</i>).</p> <p>Правила вживання апострофа.</p>		
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова</p> <p>знає, що вивчає синтаксис і пунктуація;</p> <p>знає та формулює визначення словосполучення та речення;</p> <p>пояснює відмінність між словосполученням і реченням;</p> <p>наводить приклади словосполучень, речень, що належать до різних видів за метою висловлення та емоційним забарвленням;</p> <p>знає головні члени речення;</p> <p>наводить приклади двоскладних й односкладних речень.</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>відрізняє словосполучення від</p>	<p>6</p> <p>+1 на повтор.</p>	<p>Відомості із синтаксису й пунктуації.</p> <p>Словосполучення. Відмінність словосполучення від слова й речення. Головне й залежне слово в словосполученні..</p> <p>Речення, його граматична основа (підмет і присудок). Речення з одним головним членом (<i>загальне ознайомлення</i>).</p> <p>Види речень за метою висловлення; за емоційним забарвленням: окличні й неокличні (<i>повторення</i>).</p> <p>Пунктуаційна помилка та її умовне позначення (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Складання висловлення з використанням опорних словосполучень (наприклад: <i>улюблені книжки, відповіді на запитання, запам'ятаю назавжди</i>).</p> <p>Створення тексту інформації для шкільного веб-сайта або шкільної газети про цікавий випадок із життя класу з використанням різних за метою висловлення речень.</p> <p>Аудіозапис для шкільної радіогазети повідомлення, що містить окличні й неокличні речення.</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий твір-роздум за колективно складеним планом у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому необхідно знати історію свого народу», «Чому потрібно знати звичаї свого народу», «Чого не можна купити за гроші», «Чому потрібно берегти природу»).</p> <p>Аналіз письмового твору.</p>	<p>2</p>

<p>слова й речення; визначає у словосполученні головне й залежне слова; розпізнає види речень за метою висловлення, інтонацією, емоційним забарвленням; визначає частини складного речення, що мають будову простих; правильно інтонує речення; розставляє та обґрунтовує розділові знаки в кінці речення; визначає в реченні головні члени; помічає й виправляє пунктуаційні помилки (у межах вивчених правил); критично мислить, аналізує моральні дилеми, виходячи з досвіду власного життя. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює багатство виражальних засобів української мови, зокрема її граматичну досконалість; представляє й аргументує свою позицію в шкільному ЗМІ, додержує таких правил етики, як правдивість, дотримання прав людини; усвідомлює суть понять <i>патріотизм, відповідальність за долю батьківщини (НЛ-2)</i>; обґрунтовує необхідність</p>				
---	--	--	--	--

збереження та відновлення природного середовища (НЛ-1).				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає другорядні члени речення; формулює визначення додатка, означення, обставини. Діяльнісна складова розрізняє додатки, означення, обставини, визначає їх у реченні; будує речення, поширюючи їх додатками, означеннями, обставинами; складає речення з урахуванням мети й ситуації спілкування; використовує виражальні можливості другорядних членів речення у своєму мовленні. Ціннісна складова усвідомлює багатство виражальних засобів української мови; робить висновки щодо значення будови речення для точності висловлення думки.</p>	5	Другорядні члени речення: додаток, означення, обставина.	Рекомендовані види роботи. Діалог-розпитування (орієнтовні теми: «Домашня тварина, про яку ти мрієш» (з використанням реплік-речень, що містять означення), «Твоє улюблене заняття» (з використанням реплік-речень, що містять додатки), «Як пройти до музею» (з використанням реплік-речень, які містять обставини)).	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова пояснює роль однорідних членів речення, звертань, вставних слів (словосполучень, речень) у мовленні; формулює правила вживання розділових знаків у реченнях, ускладнених однорідними</p>	10	Речення з однорідними членами (без сполучників і зі сполучниками а, але, і). Кома між однорідними членами. Узагальнювальне слово в реченні з однорідними членами. Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.	Рекомендовані види роботи. Аудіювання уривка з твору сучасної дитячої літератури, що містить однорідні члени речення. Формулювання відповідей на запитання за змістом прослуханого уривка з використанням однорідних членів речення. Складання висловлення «Мої улюблені квіти» («Шкільний сад», «Що ми побачили в лісі») з використанням узагальнювальних слів при	

<p>членами, звертаннями та вставними словами (словосполученнями).</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>розпізнає однорідні члени речення, узагальнювальні слова при них, звертання, вставні слова в реченні та складні речення;</p> <p>складає речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення та використовує їх у власному мовленні;</p> <p>будує діалоги на визначені теми й відповідно до запропонованої ситуації, доцільно використовуючи однорідні члени речення, звертання і вставні слова;</p> <p>інтонує правильно речення з однорідними членами, звертаннями, вставними словами й складні речення;</p> <p>розставляє розділові знаки між однорідними членами, при звертаннях і вставних словах, між частинами складного речення,</p> <p>обґрунтовує їх уживання відповідними правилами;</p> <p>знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p>складає висловлення з урахуванням адресата мовлення,</p>	<p>Звертання. Непоширені й поширені звертання. Розділові знаки при звертанні (<i>повторення</i>).</p> <p>Ознайомлення з найбільш уживаними вставними словами та сполученнями слів (<i>практично</i>). Виділення вставних слів на письмі комами.</p> <p>Складні речення з безсполучниковим і сполучниковим зв'язком. Кома між частинами складного речення, з'єднаними безсполучниковим і сполучниковим зв'язком.</p>	<p>однорідних членах речення. Складання тексту вітальної листівки з нагоди Дня матері з використанням звертань. Складання інформації до шкільного веб-сайта про цікавий випадок з життя класу (з використанням вставних слів і словосполучень).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Письмовий докладний переказ тексту розповідного характеру з елементами роздуму, що містить однорідні члени речення. Аналіз письмового переказу. Лист до рідної людини з використанням звертань та вставних слів. Ділові папери. Оформлення конверта (або адреси на поштовій листівці).</p>	<p style="text-align: center;">5</p>
---	--	--	---

<p>використовуючи різні за будовою (прості й складні) речення.</p> <p><u>Ціннісна складова</u></p> <p>усвідомлює значення однорідних членів речення, звертань, вставних слів у мовленні;</p> <p>цінує співрозмовника (адресата листа), виявляє до нього увагу та повагу;</p> <p>визнає право кожного мати й вільно висловлювати власну думку;</p> <p>робить висновки щодо необхідності виявляти у спілкуванні делікатність, тактовність, уміти уникати конфліктів та домовлятися;</p> <p>усвідомлює потребу в цінностях, зокрема родинних;</p> <p>усвідомлює наслідки, що можуть бути спричинені непорозуміннями між рідними людьми, обґрунтовує необхідність їх уникання.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p><u>Знаннєва складова</u></p> <p>пояснює відмінності між прямою та непрямою мовою;</p> <p>наводить приклади речень із прямою мовою;</p> <p>записує правильно речення з прямою мовою в різних щодо слів автора позиціях;</p>	<p>6</p>	<p>Пряма мова. Діалог.</p> <p>Розділові знаки в реченнях із прямою мовою.</p> <p>Тире при діалозі.</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Складання розповіді «Мудрі батькові поради» («Улюблені пісні моєї мами», «Чого навчив мене мій тренер») з використанням речень, що містять пряму мову.</p> <p>Інсценування байки, текст якої містить діалог.</p>	

<p>записує правильно текст, що містить діалог.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u> розрізняє слова автора й пряму мову в реченні з прямою мовою; правильно інтонує речення з прямою мовою; ставить розділові знаки при прямій мові й діалозі, обґрунтовує їх правилами; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; складає тексти, використовуючи речення з прямою мовою, діалогом.</p> <p><u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль прямої мови в реченнях і текстах; цінує досвід старших поколінь, поважає досвід і дослухається порад старших членів родини.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає групи слів за значенням, будову слова, основні правила вимови та правопису слів, основні відомості із синтаксису та пунктуації.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u> класифікує й систематизує вивчені відомості; узагальнює поняття, закономірності, правила;</p>	<p>6</p>	<p>Повторення й узагальнення вивченого в кінці року. Лексикологія. Будова слова й орфографія. Фонетика й графіка. Орфоепія й орфографія. Синтаксис і пунктуація.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Тлумачення лексичного значення ужитих у реченнях (текстах) слів, добір синонімів, антонімів. Читання речень (текстів) з дотриманням правил вимови слів та інтонуювання речень. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків.</p>	

застосовує здобуті знання, уміння, навички й досвід у нових навчальних та життєвих ситуаціях.				
---	--	--	--	--

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
<p>Я і українська мова й література.</p> <p>Я і Батьківщина (її природа, історія)</p> <p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин,</p>	<p>Українська мова — один з найважливіших складників української культури.</p> <p>Дивовижний світ української природи. Єдність із рідною природою в різні пори року. Історичне минуле України на різних етапах розвитку українського народу. Історія мого міста, села — частина історії України. Запорозьке козацтво в українській історії й національній самосвідомості. Герої доби козацтва.</p> <p>Національна державна символіка України.</p> <p>Культурна спадщина України.</p>	<p>«Мова — найцінніший скарб, мудра берегиня народу».</p> <p>«Чому треба берегти рідну мову».</p> <p>«Із чого починається Батьківщина».</p> <p>«Чому необхідно знати свою історію».</p> <p>«Не хлібом єдиним живе людина», «Народна пісня — душа народу».</p> <p>«Краса врятує світ», «Моя зустріч із прекрасним».</p>	<p>Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети, зокрема використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу;</p> <p>усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, дома, суспільно корисній діяльності.</p>

<p>українська пісня).</p> <p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p> <p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші).</p> <p>Я і ми (класний колектив, народ, людство)</p> <p>Я як особистість</p>	<p>Коріння української культури. Залишки Трипільської культури. Національні звичаї, традиції, обряди й свята — віковічні духовні засади розвитку народу. Багатство народної символіки.</p> <p>Народне українське мистецтво — вищий вияв творчого генія народу. Народні митці України.</p> <p>Родинно-побутова культура: структура, функції сім'ї, глибока й всеперемагаюча материнська, батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, родичів, прив'язаність до отчого дому.</p> <p>Моя школа, мій клас. Значення колективізму. Український народ. Людська спільнота.</p> <p>Покликання людини. Творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізація її творчого потенціалу. Видатні українці.</p>	<p>«Ой роде наш красний», «Вірний приятель — то найбільший скарб».</p> <p>«Шкільна родина», «Я — українець (українка)».</p> <p>«Ким я б хотів(ла) бути і стати й чому?», «Які риси характеру я хочу в собі виховати?».</p>	
--	---	--	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень (учениця) <i>з допомогою вчителя:</i></p> <p>визначає мету власної пізнавальної діяльності;</p> <p>планує діяльність для досягнення мети;</p> <p>реалізує визначений план;</p> <p>оцінює здобутий результат.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень (учениця) <i>з необхідною допомогою вчителя:</i></p> <p>аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності;</p> <p>порівнює, узагальнює їх;</p> <p>виділяє головне з-поміж другорядного;</p> <p>здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення;</p> <p>систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію;</p> <p>моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень (учениця) <i>з певною допомогою вчителя:</i></p> <p>уявляє словесно описані предмети та явища;</p> <p>переносить раніше засвоєні знання та вміння в нову ситуацію;</p> <p>помічає й формулює проблему в процесі навчання;</p> <p>усвідомлює структуру предмета вивчення;</p> <p>робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми;</p> <p>добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках).</p>
Естетико-етичні	<p>помічає красу в мовних явищах, явищах природи, мистецтві, вчинках і звершеннях людей;</p> <p>спроможний критично оцінювати власні вчинки.</p>

6 клас

(122 год, 3,5 год на тиждень)

(7 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 92 год	Мовленнєва змістова лінія 23 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає засоби милозвучності української мови; знаходить їх у тексті (реченнях), використовує в мовленні; знає й розуміє особливості української мови, які забезпечують точність, виразність, образність вислову. <u>Діяльнісна складова</u> добирає засоби мови, відповідні меті й ситуації спілкування; розпізнає синоніми, антоніми, використовує їх у мовленні; <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює естетичну цінність української мови; оцінює словникове багатство української мови; усвідомлює права й мовні обов'язки учнів як громадян своєї держави; розуміє й обгрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою.</p>	1	<p>Вступ. Краса й багатство української мови.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання та обговорення тексту, Коментування висловів відомих людей про красу та багатство української мови. Записування речень (висловлень). Колективне складання простого плану висловлення на тему «Багатство української мови».</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> розуміє, як пов'язані мова і</p>			<p>Теоретичний матеріал. Види мовленнєвої діяльності (<i>повторення й поглиблення вивченого</i>). Загальне уявлення про</p>	2

<p>мовлення; має уявлення та пояснює зміст понять <i>мовлення, види мовленнєвої діяльності, ситуація спілкування, адресат мовлення, мета спілкування</i>; знає типи мовлення (<i>розповідь, опис, роздум, оцінка (предмета, явища)</i>), наводить приклади відповідних висловлень; пояснює відмінність між мовленням усним і писемним, монологічним і діалогічним; знає й використовує доцільні етикетні формули відповідно до різних ситуацій спілкування, віку та статусу співрозмовника. <u>Діяльнісна складова</u> застосовує всі види мовленнєвої діяльності; аналізує й осмислює ситуацію спілкування, визначає її складники; виявляє спроможність ініціювати комунікативну взаємодію (ПФГ); виявляє здатність логічно обґрунтовувати висловлювані думки й оцінки; усвідомлює важливість додержання правил спілкування: ввічливості, привітності, доброзичливості, уваги до співрозмовника, стриманості,</p>			<p>ситуацію спілкування та її складники: адресат мовлення (той, хто говорить або пише), адресант мовлення (той, до кого спрямоване мовлення), тема та основна думка висловлення, мета й місце спілкування (<i>практично</i>). Повторення вивченого про типи мовлення.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогу етикетного характеру відповідно до запропонованої ситуації спілкування етикетного характеру (вітання, знайомство й представлення, пропозиція допомоги людині, що опинилася в скрутній ситуації). Складання й розігрування діалогу відповідно до ситуації спілкування, пов'язаної з обміном думками, життєвим досвідом учнів щодо безпеки спілкування телефоном та в мережі Інтернет. Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Читання текстів (уривків), що належать до різних типів мовлення. Аудіювання текстів діалогічного й монологічного характеру, у яких поєднано різні типи мовлення (розповідь, опис, елементи роздуму). Сприймання під час читання авторської оцінки інформації, прямо вираженої в тексті.</p>	<p>1</p>
--	--	--	---	----------

<p>тактовності; дотримується правил етикету в поведінці й під час спілкування. Ціннісна складова сприймає спілкування як цінність; поважає права й думки співрозмовників; розуміє почуття й мотиви співрозмовника; усвідомлює небезпеку можливого негативного впливу й маніпуляцій у процесі спілкування телефоном та в мережі Інтернет; робить висновки про необхідність протистояти й протидіяти негативним впливам, допомагати в такому протистоянні іншим.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає визначення словосполучення й речення, пояснює різницю між ними; наводить приклади словосполучень і речень; простих речень, що містять однорідні члени речення, звертання, вставні слова; складних речень; пояснює роль звертань, вставних слів (словосполучень) та однорідних членів речення в мовленні; пояснює вживання розділових знаків у простих реченнях, що містять однорідні члени речення,</p>	<p>4</p>	<p>Повторення, узагальнення й поглиблення вивченого. Словосполучення і речення. Головні члени речення. Просте речення. Звертання, вставні слова, однорідні члени речення в простому реченні. Складне речення. Пряма мова. Діалог. Основні орфограми та пунктограми (<i>за вибором учителя</i>)</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання простих речень певної тематики з використанням поданих словосполучень. Поширення простих речень однорідними членами. Добір узагальнювальних слів до вжитих у реченнях однорідних членів. Складання листа до осені з використанням риторичних звертань та однорідних членів речення (<i>письмово</i>). Складання тексту листівки (електронного листа), що містить привітання з Днем учителя (днем народження, сімейним святом) з використанням звертань, вставних слів (словосполучень) та однорідних членів речення. Складання висловлення «Поїдемо поговорити з</p>	

<p>звертання, вставні слова, та між частинами складних речень за вивченими правилами.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u></p> <p>розрізняє словосполучення й речення, прості й складні речення;</p> <p>визначає головне й залежне слова у словосполученні;</p> <p>визначає головні та другорядні члени речення;</p> <p>знаходить у реченні вставні слова, звертання та однорідні члени речення;</p> <p>називає частини мови, якими вони виражені;</p> <p>будує речення зі звертаннями, вставними словами, однорідними членами речення; із простих речень — складне; речення з прямою мовою.</p> <p>розставляє правильно розділові знаки в простих ускладнених реченнях, складних реченнях (у межах вивченого);</p> <p>знаходить і виправляє орфографічні й пунктуаційні помилки на вивчені правила.</p> <p><u>Ціннісна складова</u></p> <p>сприймає спілкування як цінність;</p> <p>поважає права й думки співрозмовників;</p> <p>цінує духовно наснажене, емоційно багате спілкування між</p>		<p>лісом!» («Про що розповіла верба») з використанням прямої мови (<i>усно</i>).</p> <p>Складання та розігрування діалогу — обміну думками та враженнями (від прочитаної книжки, переглянутого фільму) з використанням звертань, вставних слів і словосполучень.</p>	
---	--	--	--

<p>людьми (НЛ-3), що виявляється у висловленні уваги й поваги засобами листування; усвідомлює необхідність гармонійного співіснування людини й природи, збереження й захисту довкілля (НЛ-1).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає сфери вживання, основні види (жанри) висловлень, загальні та мовні ознаки основних стилів мовлення; розуміє основну функцію, сферу вживання офіційно-ділового стилю; називає загальні та мовні ознаки офіційно-ділового стилю; знає основні види сучасних засобів масової інформації (ЗМІ); розуміє й пояснює мету створення оголошень як оптимального способу передавання корисної для людей інформації; знає реквізити оголошення як ділового папера; знає й розуміє критерії визначення наданої ЗМІ якісної та корисної інформації. Діяльнісна складова розрізняє стилі мовлення (розмовний, художній, науковий, офіційно-діловий, публіцистич-</p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення відомостей про стилі мовлення. Поняття про офіційно-діловий стиль. Рекомендовані види роботи. Виразне читання вголос художніх, науково-популярних текстів (уривків) різних жанрів (оповідання, статті, казки, байки та ін.). Читання та обговорення текстів, що належать до різних стилів.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Ділові папери. Оголошення для розміщення на шкільному веб-сайті (на шкільній дошці оголошень) про очікувану подію (екскурсію учнів до музею, відвідання театру, організацію поїздки до Канівського музею Тараса Шевченка на території Шевченківського національного заповідника та ін.).</p>	<p>1</p> <hr/> <p>1</p>

<p>ний); визначає сферу використання їх; складає текст оголошення в офіційно-діловому стилі з дотриманням основних вимог; помічає й виправляє стилістичні огріхи у висловленнях і текстах. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює необхідність добре організованого обміну інформацією в суспільстві; усвідомлює призначення друкованих та віртуальних ЗМІ, інших інформаційних джерел; оцінює текст оголошення (зміст, форму, мовне оформлення).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає та розуміє значення основних термінів розділу; пояснює лексичне значення слова; пояснює поділ слів на власне українські й запозичені; розуміє й пояснює причини вилучення з активного вжитку певних слів (історизмів, архаїзмів) та появи того чи іншого неологізму; пояснює відмінність між словами загальноживаними та стилістично забарвленими, доцільно їх використовує; обґрунтовує вживання в наукових і художніх текстах застарілих і</p>	<p>8 +1 год на повтор.</p>	<p>Лексикологія Групи слів за походженням: власне українські й запозичені (іншомовного походження) слова. Тлумачний словник української мови. Словник іншомовних слів. Лексична помилка (тавтологія, калькування, вживання слів у невласливих значеннях тощо) та умовне позначення її (<i>практично</i>). Написання слів, що увійшли в українську мову з інших мов (слова іншомовного походження): букви и, і; правопис знака м'якшення й апострофа; подвоєння букв у загальних і власних назвах іншомовного походження. Активна й пасивна лексика української мови: застарілі слова (архаїзми й</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Добирання українських відповідників до вжитих у реченнях (текстах) іншомовних слів. Докладний усний переказ тексту із завданням: заміною іншомовних слів українськими відповідниками. Переказування тексту легенди (казки) зі збереженням використаних у ньому архаїзмів та історизмів. Обґрунтування доцільності вживання таких слів у творах певних жанрів. Колективне укладання словничка популярних у шкільному житті неологізмів. Створення висловлення-роздуму «Професія моїх батьків» («Ким я мрію стати») з використанням професійних слів, неологізмів. Редагування речень і текстів, у яких допущено лексичні помилки.</p>	

<p>діалектних слів; пояснює відмінність між термінами та професійними словами; знає правила написання іншомовних слів. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє слова за походженням (власне українські та запозичені); користується словниками: тлумачним та іншомовних слів; записує правильно іншомовні слова; замінює за можливості іншомовне слово українським відповідником; розрізняє активну й пасивну лексику; розпізнає серед застарілих слів архаїзми та історизми; розрізняє слова загальноновживані та стилістично забарвлені; доречно вживає вивчені пласти лексики у власному мовленні; визначає їхню роль у текстах різних стилів; редагує речення й тексти, у яких допущено лексичні помилки. <u>Ціннісна складова</u> сприймає вживання просторічних слів (росіянізмів, вульгаризмів, перекручених слів) за вияв низького рівня мовленнєвої культури; критично ставиться до</p>	<p>історизми), неологізми. Групи слів за вживанням: загальноновживані й стилістично забарвлені слова, діалектні, професійні слова й терміни, просторічні слова. Пароніми (<i>практично</i>).</p>		
---	--	--	--

<p>надмірного вживання іншомовних слів у мовленні, надає перевагу українським словам; шанує родину, співвідносить себе з нею, цікавиться життям і професійною діяльністю батьків; замислюється про майбутнє, прагне успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчає фразеологія; наводить приклади фразеологізмів; розуміє та пояснює значення фразеологізмів. <u>Діяльнісна складова</u> визначає фразеологізми в реченнях і текстах; використовує доречно фразеологізми в мовленні; добирає фразеологічні синоніми та антоніми; користується фразеологічним словником та фразеологічними довідниками; визначає синтаксичну роль фразеологізмів у реченнях; редагує речення й тексти, у яких фразеологізми вжито неправильно. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль фразеологізмів у мовленні;</p>	<p>5 +1 год на повтор.</p>	<p>Фразеологія. Фразеологізми. Поняття про фразеологізм, його лексичне значення. Джерела українських фразеологізмів. Прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми як різновиди фразеологізмів. Фразеологізми в ролі членів речення. Ознайомлення із фразеологічним словником.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання текстів художнього та розмовного стилів, які містять фразеологізми, тлумачення значення стійких словосполучень. Пояснення значення прислів'їв, приказок, крилатих висловів. Тлумачення зі словником та використання в реченнях багатозначних фразеологізмів (наприклад: <i>колоти очі; розправляти крила; роззявляти рота</i>), синонімічних (наприклад: <i>загнати в тісний кут — загнати на слизьке</i>), антонімічних (наприклад: <i>хоч греблю гати — як кіт наплакав</i>). Колективне укладання словничка фразеологізмів на позначення певних якостей (наприклад: <i>золоті уста — красномовність; гострий на язик — дотепність</i>) або рис характеру особистості (<i>лицар без страху і догани, держить хвіст бубликом, підшитий лисом</i> і т. ін.). Редагування речень і текстів, у яких неправильно вжито фразеологізми.</p>	

<p>робить висновки про виявлену у фразеологізмах спостережливість і мудрість народу; оцінює здібності, вміння, риси вдачі людей, уміє схарактеризувати їх відповідними фразеологізмами.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає та пояснює зміст поняття <i>текст</i>; називає основні ознаки тексту; знає особливості будови тексту, мовні засоби зв'язку між його частинами; знає та пояснює будову елементарного роздуму. Діяльнісна складова застосовує знання про текст, його будову, ознаки, засоби зв'язності для побудови висловлення на визначену тему; створює елементарний роздум; доречно поєднує різні типи мовлення, створюючи висловлення типу розповіді з елементами роздуму; добирає й систематизує для самостійних висловлень (творів) матеріал на основі різних інформаційних джерел (зокрема й ресурсів Інтернету); складає складний план</p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення вивченого про текст, його основні ознаки, особливості будови тексту, використання мовних засобів зв'язку між його частинами. Основні джерела матеріалу для твору (<i>практично</i>). Складний план прослуханого або прочитаного тексту; простий план власного висловлення. Будова елементарного роздуму.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами роздуму. Письмовий твір-роздум про вчинки людей на основі власних спостережень і вражень у художньому стилі (орієнтовні теми: «Чому я пишаюся своїм товаришем», «Який вчинок можна вважати героїчним», «У яких вчинках виявляється людська шляхетність») з використанням фразеологізмів. Аналіз письмового твору.</p>	<p>2</p> <hr/> <p>1</p> <p>2</p>

<p>прослуханого або прочитаного тексту та простий план власного висловлення; складає текст твору-роздуму на основі власних спостережень і вражень за простим планом. Ціннісна складова виявляє об'єктивність, толерантність і тактовність в оцінці вчинків людей; може співвіднести вчинок людини з принципами справедливості, порядності, сміливості, громадянської відповідальності (НЛ-2); помічає й виправляє недоліки у своєму й чужому мовленні.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає основні способи словотвору; пояснює чергування приголосних при творенні слів правилами; правильно записує й вимовляє складні й складноскорочені слова, пояснює їх правопис правилами. Діяльнісна складова визначає способи творення слів; самостійно утворює нові слова вивченими способами; дотримується правил чергування приголосних при творенні слів; створює словотвірний ланцюжок, здійснює словотвірний розбір слова;</p>	<p>9 + 1 год на повтор.</p>	<p>Словотвір. Орфографія Змінювання і творення слів. Твірне слово. Основні способи словотворення: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, безафіксний (відкидання від твірного слова префіксів, суфіксів і закінчення), складання основ (або слів), абрєвіатури, перехід слів з однієї частини мови в іншу. Словотвірний ланцюжок. Словотвірний розбір слова. Зміни приголосних при творенні слів: іменників із суфіксом -ин(а) від прикметників на -ський, -цький; буквосполученням -чн- (-ин-). Зміни приголосних при творенні відносних прикметників із суфіксами -ськ-,</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення оповідання про віртуальну мандрівку Україною з використанням іменників, утворених від поданих прикметників (наприклад: <i>полтавський — Полтавщина; вінницький — Вінниччина</i> та ін.). Створення мультимедійної презентації (міні-сценарію мультфільму) про пригоди сучасних школярів у Запорозькій Січі (середньовічному Києві, казковій країні та ін.) з використанням прикметників із суфіксами -ськ-, -цьк-, -зьк- (наприклад: <i>козацький, запорозький, молодецький</i> та ін.). Створення допису до шкільного веб-сайта про українських меценатів з використанням складних слів (наприклад: <i>добродій, милосердя, життєпис, благодійність</i>).</p>	

<p>утворює й використовує складноскорочені слова у власному мовленні, правильно узгоджуючи їх із прикметниками й дієсловами; знаходить, пояснює й виправляє орфографічні помилки на вивчені правила; користується орфографічним словником. <u>Ціннісна складова</u> оцінює позитивно вчинки й поведінку людей, які захищають свою країну, морально й матеріально підтримують інших, допомагають їм у біді (НЛ-2).</p>		<p>-цьк-, -зьк- та іменників із суфіксами -ств(о), -зтв(о), -цтв(о). Складні слова. Сполучні о, е в складних словах. Творення складноскорочених слів. Правопис складних слів разом і через дефіс, написання слів з пів-; правопис складноскорочених слів.</p>		
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчає морфологія; називає самостійні частини мови, наводить приклади їх. <u>Діяльнісна складова</u> визначає самостійні частини мови в реченнях, з'ясовує їх граматичні ознаки (у межах вивченого); розрізняє самостійні та службові частини мови; використовує самостійні частини мови в усних і письмових висловленнях; помічає та виправляє граматичні помилки в реченнях. <u>Ціннісна складова</u> критично оцінює рівень власних</p>	<p>1 на повтор.</p>	<p>Морфологія. Орфографія Повторення вивченого про самостійні частини мови в попередніх класах. Загальна характеристика частин мови. Граматична помилка, умовне позначення її (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки художнього тексту розповідного характеру з елементами опису приміщення. Обговорення ролі опису приміщення в художніх і наукових текстах. Колективне складання плану прочитаного тексту. Визначення в пунктах плану самостійних і службових частин мови. Колективне складання (заповнення) таблиці «Частини мови». Самостійне складання простого плану власного висловлення «Що я знаю про частини мови». Обговорення складених планів. Колективне складання «лінгвістичної» казки (орієнтовна назва: «Чому частини мови посварились і як вони помирились»).</p>	

<p>знань, виявляє прагнення поліпшувати власне мовлення, правильно використовуючи самостійні частини мови.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає морфологічні ознаки іменника; розуміє особливості відмінювання іменників кожної відміни, іменників, що мають форму лише множини; знає й пояснює написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, не з іменниками, написання іменників-власних назв, правопис суфіксів іменників. Діяльнісна складова знаходить іменники в реченні; визначає належність іменника до певного роду, відмінкову форму та число іменників; класифікує іменники за родами, відмінами, групами; порівнює відмінкові закінчення іменників різних відмін і груп; визначає синтаксичну роль іменників у реченні, доречно використовує в мовленні іменники всіх числових та відмінкових форм; виявляє закономірності у</p>	<p>20</p>	<p>Іменник. Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Іменники загальні й власні, конкретні та абстрактні (<i>повторення й поглиблення</i>). Велика буква та лапки у власних назвах Збірні іменники. Рід іменників (<i>повторення</i>). Іменники спільного роду. Число іменників (<i>повторення</i>). Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини. Відмінки іменників. Кличний відмінок. Відмінювання іменників. Поділ іменників на відміни й групи. Відмінювання іменників I відміни. Відмінювання іменників II відміни. Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку. Букви -а (-я), -у (-ю) в закінченнях іменників чоловічого роду другої відміни. Відмінювання іменників III – IV відмін. Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників. Відмінювання іменників, що мають форму лише множини. Особливості написання іменників у кличному відмінку. Написання й</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання інформаційного допису до шкільної газети або шкільного веб-сайта про подію з життя класу з використанням іменників — власних назв (імен і прізвищ однокласників, географічних назв і т. ін.). Складання власного родоводу з додержанням правил написання чоловічих та жіночих імен по батькові. Теоретичний матеріал. Будова опису приміщення. Обов'язкові види роботи. Письмовий вибіркового переказ художнього тексту, що містить опис приміщення. Визначення ролі іменників в описі приміщення. Рекомендовані види роботи. Складання інструкції «Як опанувати мобільний телефон найновішої моделі» з використанням іменників конкретних (наприклад: <i>корпус, екран, клавіатура</i>) та абстрактних (наприклад: <i>допомога, підказка, старання, успіх</i>). Складання та розігрування жартівливого діалогу «З ким варто й не варто дружити» з використанням іменників спільного роду (наприклад: <i>задавака, базіка, вереда, білоручка</i>) та іменниками, що можуть означати осіб чоловічого або середнього роду (<i>ледащо, забудько, базікало</i>). Складання й розігрування діалогу — телефонної</p>	<p>1</p> <hr/> <p>2</p> <hr/>

<p>правописі відмінкових закінчень іменників певної відміни та іменників, що мають лише форму множини; визначає в іменниках вивчені орфограми; помічає й виправляє граматичні та орфографічні помилки, обґрунтовує написання вивченими правилами; користується орфографічним словником. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль іменників у досягненні точності, інформативності й виразності мовлення; критично оцінює прочитану або прослухану текстову інформацію, звертаючи увагу на роль і значення іменників у мовленні; відчуває себе частиною свого роду, пишається цим; додержує етикетних норм і правил спілкування при побудові діалогічних та монологічних текстів; критично ставиться до власної мовленнєвої діяльності, виявляє готовність до вдосконалення її.</p>		<p>відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові, Не з іменниками. Букви е, и, і в суфіксах -ечок, -ечк, -ичок, -ичк, -іни(я), -ення(я), -н(я), -ини(я), -ив(о), -ев(о). Правопис складних іменників (<i>повторення й поглиблення</i>).</p>	<p>розмови, зміст якої — виклик таксі, з використанням незмінюваних іменників (наприклад: <i>таксі, метро, ательє</i>). Складання листа до близької людини про враження від екскурсії до зоопарку з використанням незмінюваних іменників (наприклад: <i>гризлі, поні, какаду, ему</i> та ін.). Редагування речень (текстів), що містять аббревіатури, з акцентуванням уваги на визначенні роду аббревіатур та узгодженні їх з іншими словами в реченні (ЗНО, ІКТ та ін.)</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір-опис приміщення на основі особистих вражень або за картиною в художньому стилі.</p>	1
<p><i>Учень (учениця)</i> <u>Знаннєва складова</u> знає морфологічні ознаки прикметника, його синтаксичну</p>	16	<p>Прикметник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні. Перехід</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки прозових і поетичних текстів, що містять описи природи, визначення в них прикметників, з'ясування їхньої ролі в описах.</p>	

<p>роль; розуміє роль прикметників у досягненні точності й виразності мовлення; пояснює написання прикметників відповідними правилами; знає та пояснює особливості будови опису природи. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить прикметники в реченні; визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль прикметника в реченні; відмінює прикметники твердої й м'якої груп; утворює правильно форми вищого й найвищого ступенів порівняння якісних прикметників; утворює якісні, відносні й присвійні прикметники від інших частин мови за допомогою відомих способів словотвору, складає з ними речення; правильно записує прикметники з вивченими орфограмами; помічає та виправляє помилки у вживанні прикметників; доречно вживає прикметники у власному мовленні, зокрема в описах природи; переказує (усно й письмово) тексти з елементами опису природи, доцільно використовуючи прикметники;</p>	<p>прикметників з однієї групи в іншу. Ступені порівняння якісних прикметників, творення їх. Відмінювання прикметників. Прикметники твердої й м'якої груп. Перехід прикметників в іменники. Творення прикметників (практично). Написання прикметників із суфіксами: -еньк-, -есеньк-, -ісіньк-, -юсіньк-, -ськ-, -цьк-, -зьк-. Букви е, о, и в прикметникових суфіксах -ев-(-єв-), -ов-(-йов-, -ьов-), -ин-, -ін-, -ичн-. Написання не з прикметниками. Написання -н- і -нн- у прикметниках. Написання складних прикметників разом і через дефіс. Написання прізвищ прикметникової форми.</p>	<p>Порівняльний опис двох рослин (квітів, дерев) за ілюстрацією з використанням прикметників-синонімів, прикметників-антонімів та якісних прикметників вищого та найвищого ступенів порівняння (<i>усно</i>).</p> <hr/> <p>Теоретичний матеріал Особливості будови опису природи. Сполучення в одному тексті різних типів мовлення (розповіді й опису).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ художнього тексту розповідного характеру з елементами опису природи. Докладний письмовий переказ тексту, що містить опис природи. Аналіз письмового переказу.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Складання характеристики знайомої або відомої людини з використанням прикметників у різних відмінкових формах. Складання й розігрування діалогів на тему шкільного життя з використанням прикметників, що перейшли в іменники (наприклад: <i>черговий, учительська, майбутнє, учений, військовий, знайомий, похідна, земноводні</i>). Сприймання й відтворення зразків усної народної творчості для дітей (лічилок, забавлянок, колискових тощо) з прикметниками, що мають суфікси пестливості. Створення мікротексту з висловленням захоплення, схвалення вчинку знайомої людини (знаменної події), з використанням прикметників типу <i>несказаний, незрівняний, неоцінений</i>.</p>	<p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p> <hr/>
---	--	--	---

<p>визначає в реченнях прикметників, що перейшли в іменники, використовує такі слова у мовленні;</p> <p>складає діалоги відповідно до запропонованої ситуації, пов'язаної з особистими враженнями, використовуючи виражальні можливості прикметника;</p> <p>виявляє здатність розуміти твори мистецтва; інтерпретує ідеї, досвід та почуття, виражені митцями в творах різних жанрів, зокрема в пейзажному живописі.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює роль навколишнього середовища для життя й здоров'я людини, виявляє здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (НЛ-1);</p> <p>цінує гармонійну єдність людини з природою, усвідомлює необхідність дбайливого ставлення, збереження й відновлення природного середовища (НЛ-1);</p> <p>одержує естетичну насолоду від пізнання культури, зокрема творів пейзажного живопису;</p> <p>висловлює власні думки й оцінки, спричинені творами мистецтва.</p>			<p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий твір-опис природи в художньому стилі на основі особистих вражень або за картиною на матеріалі відомих полотен українських пейзажистів А. Куїнджі, С. Васильківського, І. Айвазовського та ін.</p> <p>Аналіз письмового твору.</p>	2
<p><i>Учень (учениця):</i> Знансва складова</p>	11	<p>Числівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль.</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Читання вголос розкладу шкільних дзвінків,</p>	

<p>знає й розуміє загальне значення числівника; функції та роль його в мовленні;</p> <p>пояснює вживання числівників на позначення дат і часу.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u></p> <p>визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль числівників у реченні;</p> <p>знаходить числівники в реченнях і тексті, розрізняє числівники й прислівники.</p> <p>утворює й використовує правильно відмінникові форми числівників;</p> <p>поєднує правильно числівники з іменниками;</p> <p>пояснює відмінювання та правопис числівників правилами;</p> <p>помічає й виправляє помилки в написанні числівників;</p> <p>складає речення, висловлення з використанням прислів'їв, крилатих висловів, до складу яких входять числівники;</p> <p>створює діалоги з використанням дат і точного позначення часу;</p> <p>планує свій час із використанням числівників;</p> <p>складає усні й письмові висловлення різних стилів на певну тему, свідомо використовуючи виражальні можливості числівників.</p>	<p>Числівники кількісні (на означення цілих чисел, дробові, збірні) і порядкові.</p> <p>Числівники прості, складні й складені.</p> <p>Відмінювання числівників.</p> <p>Буква ь на кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках.</p> <p>Роздільне написання складених числівників.</p> <p>Написання разом порядкових числівників з <i>-тисячний</i>. Узгодження числівників з іменниками.</p> <p>Правильне вживання числівників на позначення дат і часу.</p>	<p>орієнтовного розпорядку дня школяра (розкладу руху транспорту тощо) з використанням числівників, обговорення їхньої ролі та значення в мовленні.</p> <p>Створення інформаційного допису типу оголошення про певну подію з використанням числівників на позначення дат і часу для розміщення в соцмережі.</p> <p>Складання роздуму про доцільне використання вільного часу з використанням числівників (орієнтовні теми: «Вільний час — можливість для розвитку здібностей», «Гайнування часу — найбільше марнотратство»).</p> <p>Створення мультимедійної презентації «Школа майбутнього» з елементами опису приміщення та використанням числівників для позначення кількості поверхів, класів, технічних засобів і т. ін.</p> <p>Складання й розігрування діалогу між учнями, яким доручено придбати для класу певну кількість квитків на виставу (зошитів, олівців, кулькових ручок) з використанням числівників у формах непрямих відмінків на позначення кількості та цін.</p> <p>Складання списку потрібних для родини на тиждень продуктів із зазначенням кількості та цін з додержанням правил узгодження числівників з іменниками.</p>
---	---	---

<p>Ціннісна складова усвідомлює роль числівників у досягненні точності й виразності мовлення; робить висновки про необхідність застосування математичних знань у реальному житті, вміння працювати із числовою інформацією, доцільно й правильно вживаючи числівники; цікавиться фінансовими витратами родини, бере посильну участь у визначенні потреб і з'ясуванні витрат (НЛ-4); прагне вчитися ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат (НЛ-4).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає й розуміє значення займенника; функції й роль його в мовленні; знає морфологічні ознаки займенників, синтаксичну роль їх. Діяльнісна складова знаходить займенники в тексті; відрізняє займенники від інших частин мови; визначає морфологічні ознаки й синтаксичну роль займенників у реченні; правильно визначає розряд займенників <i>його, її, їх</i>;</p>	<p>10</p>	<p>Займенник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди займенників за значенням: особові, зворотний, присвійні, вказівні; питальні й відносні; заперечні; означальні й неозначені (<i>ознайомлення</i>). Відмінювання займенників усіх розрядів. Приставний н у формах особових і вказівних займенників. Написання разом і через дефіс неозначених займенників. Правопис заперечних займенників. Написання займенників із прийменниками окремо.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить займенники. Обговорення ролі та значення в ньому займенників. Читання мовчки правил реагування на дописи в соцмережі, смс-повідомлення та телефонні звернення від незнайомих і потенційно небезпечних осіб, визначення в такому тексті займенників, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання письмових мікро-висловлень (реплік), які містять відмову від пропозиції, що загрожує життю або здоров'ю людини, з використанням заперечних займенників. Складання листівки на паперових або електронних носіях із запрошенням на урочисту</p>	

<p>утворює неозначені й заперечні займенники;</p> <p>відмінює правильно займенники різних розрядів;</p> <p>пояснює правопис займенників правилами;</p> <p>помічає й виправляє помилки в написанні та вживанні займенників;</p> <p>використовує займенники для зв'язку речень у тексті;</p> <p>правильно поєднує займенники з прийменниками;</p> <p>створює монологічні й діалогічні роздуми про вчинки людей з використанням виражальних можливостей займенника для розкриття задуму висловлення;</p> <p>аналізує причини відмінностей у поглядах різних людей.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>усвідомлює значення, морфологічні ознаки й синтаксичну роль займенника;</p> <p>усвідомлює цінність людини, поважає людську гідність;</p> <p>виявляє повагу до осіб, які гідно реалізують громадянські права та обов'язки (НЛ-2);</p> <p>виявляє почуття громадянської гідності;</p> <p>поважає закони, правові норми, шанує державні символи і цінності (НЛ-2);</p>		<p>подію (день відкриття школи, ювілей першої вчительки) з використанням займенників, що належать до різних розрядів.</p> <p>Складання діалогів-розпитувань у сімейному колі на побутові теми (наприклад: «Як минув день», «Чого ми сьогодні навчилися», «Як уберегтися від захворювань») з використанням питальних і відносних займенників.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Письмовий твір розповідного характеру з елементами роздуму в художньому стилі (орієнтовні теми: «Що я роблю для здійснення своєї мрії», «У чому полягає гідність людини», «Що важливіше – наполегливість чи скромність»)</p> <p>з використанням займенників, що належать до різних розрядів.</p> <p>Аналіз письмового твору.</p> <p>Есе світоглядного змісту (орієнтовні теми: «Кого можна назвати патріотом рідної землі», «У чому полягає життєвий успіх»)</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">3</p>
---	--	---	---

<p>усвідомлює необхідність конструктивної участі у громадському житті (НЛ-2); порівнює свої погляди з поглядами й оцінками інших осіб; виявляє здатність логічно обґрунтовувати власну позицію, аргументувати думки й оцінки; прагне дотримуватися здорового способу життя (НЛ-3).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає основні орфограми у вивчених частинах мови; знаходить у тексті й характеризує за граматичними ознаками вивчені частини мови; правильно використовує їх у власному мовленні; <u>Діяльнісна складова</u> знаходить лексичні й граматичні помилки в тексті, виправляє їх; складає усні й письмові висловлення, доречно використовуючи вивчені мовні засоби, обґрунтовує вибір їх. <u>Ціннісна складова</u> критично ставиться до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення.</p>	<p>4</p>	<p>Повторення в кінці року. Лексикологія. Фразеологія. Словотвір та орфографія. Морфологія й орфографія.</p>	<p>Рекомендовані види роботи Тлумачення лексичного значення вжитих у реченнях (текстах) слів і фразеологізмів. Редагування речень (текстів), у яких допущено лексичні та граматичні помилки. Написання речень і текстів з поясненням написання слів та вживання розділових знаків.</p>	

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу	Орієнтовні вимоги
---	-------------------

Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	до рівня соціокультурної компетентності учнів
<p>Я і українська мова й література.</p> <p>Я і Батьківщина, (її природа, історія)</p> <p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p> <p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p> <p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Я і ми (родина, класний колектив, народ, людство)</p>	<p>Українська мова — основа національної ідентичності.</p> <p>Етнографічне районування України. Рослинний і тваринний світ рідного краю. Особливості природного ландшафту України. Сім природних чудес України. Гармонія людини й природи.</p> <p>Родинно-побутова культура українців. Народна пісня — душа народу. Колискова. Обрядові пісні. Історія кобзарства в Україні. Кобзарі й лірники. Гумористична й сатирична творчість українського народу. Національне традиційне вбрання українців. Символіка народного костюма. Українська народна архітектура.</p> <p>Художньо-культурна цінність декоративно-прикладного мистецтва. Плетіння, вишивка, ткацтво, килимарство, кераміка, мереживо тощо.</p> <p>Моя родина, родовід. Родинні цінності, свята й традиції. Мати — берегиня роду. Життя за нормами народної моралі. Етика спілкування. Слово як духовна святиня. Домашні обов'язки. Дружба й товаришування.</p>	<p>«Барви українського слова», «Чистіша від сльози вона хай буде».</p> <p>«Барвінковий край», «Рідні краєвиди», «Велична премудра природа».</p> <p>«Наша дума, наша пісня не вмре, не загине» (Т. Шевченко), «Мамина пісня», «Ой весна, весна, днем красна», «Про що розповідає старенька хата».</p> <p>«Одягни вишиванку», «Мережила скатертину».</p> <p>«Ой, роде наш красний», «Із замуленого джерела води не нап'єшся».</p> <p>«Люди, з яких я беру приклад», «Любить людей мене навчила мати...» (В.Симоненко).</p>	<p>Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети;</p> <p>використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу;</p> <p>усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, дома, суспільно корисній діяльності.</p>

Я як особистість	Світ моїх захоплень.	«Пізнай самого себе», «Не одяг прикрашає людину, а добрі справи».	
------------------	----------------------	---	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

<i>Види загально-навчальних вмінь</i>	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень (учениця) <i>самостійно чи за допомогою вчителя:</i> визначає мотив і мету власної пізнавальної діяльності; планує діяльність для досягнення мети; здійснює план; оцінює здобутий <i>результат</i> і робить відповідні корективи.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень (учениця) <i>самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:</i> аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює їх; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень (учениця) <i>з певною допомогою вчителя чи самостійно:</i> уявляє словесно описані предмети та явища; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблему в процесі навчання; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення (у нескладних випадках).</p>
Естетико-етичні	Учень (учениця) помічає красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, у вчинках людей і

результатах їхньої діяльності;
критично оцінює свої вчинки, узгоджувати їх із загальнолюдськими моральними нормами;
виявляє готовність і здатність творити добро словом і ділом.

7 клас

(88 год 2,5 год на тиждень)

(3 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 63 год	Мовленнєва змістова лінія 22 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає та розуміє поняття <i>літературна мова, літературна норма;</i> знає норми орфоепічні, орфографічні, лексичні, фразеологічні, словотвірні, морфологічні, синтаксичні, пунктуаційні, стилістичні. <u>Діяльнісна складова</u> спостерігає за мовленням людей, помічає порушення літературної норми; розрізняє поняття <i>літературна мова й діалекти, просторіччя, жаргон;</i> редагує речення й тексти, що містять порушення літературних норм;</p>	1	<p>Вступ. Літературна норма української мови.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Коментування висловів відомих людей про українську літературну мову, дотримання її норм як ознаки й обов'язку культурної людини. Редагування речень, у яких порушено літературні норми української мови. Ознайомлення з українським лінгвістичним інтернет-порталом «Словники України онлайн». Колективне укладання переліку цікавих школярам українськомовних сайтів.</p>	

<p>користується лінгвістичними словниками з метою вдосконалення власного мовлення;</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>ставиться до української мови як до найвищої цінності;</p> <p>сприймає дотримання норм української літературної мови як підтвердження духовного становлення й культурного рівня особистості;</p> <p>критично ставиться до власного мовлення, прагне додержувати норм літературної мови.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова</p> <p>знає визначення тексту; називає його структурні особливості, мовні засоби зв'язку речень у тексті;</p> <p>знає сфери вживання, основні види (жанри) висловлень, загальні та мовні ознаки основних стилів мовлення;</p> <p>пояснює вибір стилю тексту (висловлення) у відповідності до мети й ситуації спілкування;</p> <p>розуміє призначення публіцистичного стилю, знає сферу його вживання, основні види висловлень, загальні та мовні ознаки;</p>			<p>Теоретичний матеріал.</p> <p>Відомості про мовлення. Повторення й поглиблення вивченого про текст, його структурні особливості, мовні засоби зв'язку речень у тексті. Мікротема тексту (<i>практично</i>).</p> <p>Повторення вивченого про стилі мовлення. <u>Поняття про публіцистичний стиль.</u></p> <p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Аудіювання тексту публіцистичного стилю. Обґрунтування вибору стилю для розкриття в тексті суспільно важливої теми.</p> <p>Визначення теми, основної думки тексту. Складання простого плану (визначення мікротем) тексту публіцистичного стилю. Добирання варіантів заголовка. Складання плану тексту публіцистичного</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

<p>знає й називає загальні та мовні ознаки публіцистичного стилю.</p> <p>Діяльнісна складова розпізнає текст, визначає його тему, основну думку, аналізує будову, визначає стиль; визначає мікротеми та складає простий план готового тексту, а також план тексту, над складанням якого працює; знаходить і виправляє стилістичні помилки.</p> <p>Ціннісна складова усвідомлює функцію публіцистичного стилю, його можливості для розкриття в тексті суспільно важливої теми; шанує духовні цінності народу, цікавиться та пишається внеском українців у світову культуру.</p>			<p>стилю на тему «Духовні цінності нашого народу» («Внесок українців у світову культуру»).</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ тексту публіцистичного стилю з елементами роздуму (за простим планом).</p>	<hr/> 1
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова знає правила вживання розділових знаків у вивчених синтаксичних конструкціях; знає та називає вивчені самостійні та службові частини мови, наводить приклади їх; пояснює написання слів різних частин мови та вживання розділових знаків у вивчених конструкціях правилами.</p> <p>Діяльнісна складова</p>	3	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Розділові знаки у вивчених синтаксичних конструкціях. Вивчені частини мови, правопис їх.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення про красу осінньої пори (пейзажної замальовки) за фотоілюстрацією з використанням однорідних членів речення. Складання й розігрування діалогу, який доповнює прослуханий або прочитаний текст про рослину — символ України (калину, вербу, тополь та ін.), з використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами. Складання байки (прозою) у формі діалогу між двома птахами — перелітним і таким,</p>	

<p>розставляє правильно розділові знаки в простих ускладнених, а також у складних реченнях відповідно до вивчених правил; знаходить у реченнях вивчені частини мови;</p> <p>визначає належність слова до певної частини мови, визначає її граматичні ознаки;</p> <p>визначає у словах орфограми, обґрунтовує написання слів відповідними правилами;</p> <p>виправляє допущені помилки;</p> <p>мислить критично, формулює тезу, добирає аргументи на її підтвердження або спростування, самостійно робить висновки;</p> <p>Ціннісна складова робить обміркований вибір цінностей, з повагою ставиться до символів народу;</p> <p>має свій погляд на дискутовану проблему;</p> <p>дискутує, аргументуючи свої думки; порівнює свої погляди з поглядами й оцінками інших;</p> <p>ставиться до здоров'я як загальнолюдської цінності (ЗБ);</p> <p>виявляє здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя (НЛ-1);</p> <p>цінує гармонійну єдність людини з природою, усвідомлює необхідність дбайливого</p>		<p>що залишається зимувати в Україні (з використанням інформації про птахів, зібраної в мережі Інтернет, та з вживанням у репліках діалогу складних речень, частини яких поєднано сполучниками (<i>тому що, щоб, але, для того щоб</i>)).</p> <p>Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (із використанням реплік-речень зі звертаннями та вставними словами).</p> <p>Створення й розігрування діалогів дискусійного характеру (орієнтовна тема: «Чи можуть електронні носії інформації (планшети, айпади, айфони) повністю витіснити друковану книжку?»).</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Докладний письмовий переказ тексту-роздуму дискусійного характеру в публіцистичному стилі.</p> <p>Аналіз письмового переказу.</p> <p>Написання есе (орієнтовні теми: «Гармонія людини і природи як велика духовна цінність», «Земле барвінкова, дай мені здоров'я!») в публіцистичному стилі з використанням речень зі звертаннями та вставними словами.</p>	<p style="text-align: center;">3</p>
--	--	--	---

<p>ставлення, збереження й відновлення природного середовища (НЛ-1); усвідомлює важливість грамотного письма як однієї з ознак культурної особистості; критично ставиться до власного мовлення; робить висновки про необхідність мовної освіти та самоосвіти.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає значення дієслова, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; розуміє роль дієслів у досягненні точності, інформативності й виразності мовлення; знає й пояснює способи творення видових пар та часових і способових форм дієслів. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить дієслова в реченні; визначає граматичні ознаки їх, належність до певної дієвідміни; використовує правильно форми дієслів у мовленні; правильно вимовляє дієслова й пише, обґрунтовуючи правопис відповідними правилами; конструює речення з дієсловами в усіх часових й особових формах, зокрема вжитих у</p>	<p>18</p>	<p>Морфологія. Орфографія. Дієслово: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Форми дієслова: неозначена форма, особові форми, дієприкметник, дієприслівник, безособові форми на -но, -то (<i>загальне ознайомлення</i>). Неозначена форма (інфінітив) та особові форми. Доконаний і недоконаний види дієслова. Часи дієслів. Теперішній час. Минулий час. Зміна дієслів у минулому часі. Майбутній час. Дієслова I і II дієвідмін. Букви е, и в особових закінченнях дієслів I і II дієвідмін (<i>повторення</i>). Дієвідмінювання дієслів теперішнього й майбутнього часу. Способи дієслів (дійсний, умовний, наказовий). Творення дієслів умовного й наказового способів. Знак м'якшення у дієсловах наказового способу. Безособові дієслова. Способи творення дієслів.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, визначення вжитих у ньому дієслів, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Читання й аналіз тексту інструкції з використання побутового приладу, яка містить дієслова в неозначеній формі. Складання тексту для руханки (гасла спортивної команди, девізу команди, що братиме участь у присвяченому певній суспільній події флешмобі) з використанням різних особових форм дієслів. <hr/> Обов'язкові види роботи. Стислий письмовий переказ розповідного тексту художнього стилю про виконання певних дій. Аналіз письмового переказу. <hr/> Рекомендовані види роботи. Складання есе про значення родинних традицій з використанням дієслів у різних часових формах. Складання пам'ятки (інструкції) «Безпечне</p>	<p>2</p>

<p>переносному значенні; редагує тексти, замінюючи повторювані дієслова синонімами. <u>Ціннісна складова</u> ставиться до здоров'я як до загальнолюдської цінності (НЛ-3); цінує бережне ставлення до довкілля, до власного здоров'я (НЛ-3); схвалює дотримання здорового способу життя (НЛ-3).</p>		<p>Не з дієсловами (<i>повторення</i>). Правопис -ться, -шся в дієсловах (<i>повторення</i>).</p>	<p>користування Інтернетом» з використанням дієслів різних способів форм. Складання допису в соцмережі про важливу подію зі шкільного життя з використанням дієслів різних способів. Складання й розігрування діалогів, які містять прохання про допомогу й висловлення порад щодо проблемної життєвої ситуації (з використанням дієслів наказового та умовного способів). Виразне читання художніх текстів, у яких наявні описи стану природи, з коментуванням ролі в мовленні безособових дієслів (наприклад: <i>хмариться, дощить, сутеніє, світає</i> та под.). Складання й розігрування діалогів «Розмова з лікарем про стан здоров'я») з використанням безособових дієслів (наприклад: <i>лихоманить, нудить, не спиться</i> та под.).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає значення дієприкметника, його морфологічні ознаки, синтаксичну роль; розуміє та пояснює значення дієприкметника в мовленні; записує правильно дієприкметники з вивченими орфограмами, пояснює правопис дієприкметників відповідними правилами;</p>	<p>10</p>	<p>Дієприкметник як особлива форма дієслова: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприкметниковий зворот. Розділові знаки в реченнях з дієприкметниковими зворотами. Активні й пасивні дієприкметники. Творення й відмінювання активних і пасивних дієприкметників теперішнього й минулого часу. Правопис відмінкових закінчень дієприкметників. Обмеженість уживання форм активних</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки й переказування тексту, що містить дієприкметники, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Редагування речень (текстів), що містять активні дієприкметники, з метою заміни їх нормативними відповідниками (наприклад: <i>бажаючий — охочий, узагальнюючий — узагальнювальний, виступаючий — доповідач</i>). Створення інформаційного повідомлення для шкільного веб-сайта з використанням</p>	

<p>знає правила вживання розділових знаків у реченнях з дієприкметниковими зворотами. Діяльнісна складова відрізняє дієприкметник від прикметника; знаходить у реченні дієприкметник і дієприкметниковий зворот; безособові дієслівні форми на -но, -то; правильно ставить розділові знаки при дієприкметниковому звороті; правильно інтонує речення з дієприкметниковими зворотами; складає речення з дієприкметниковими зворотами, здійснює заміну їх підрядними реченнями; визначає дієприкметники активного й пасивного стану; знає засоби творення їх; редагує речення, що містять невластиві українській мові форми активних дієприкметників теперішнього часу. редагує речення, виправляючи помилки у вживанні дієприкметникових зворотів; виявляє здатність розуміти твори мистецтва; інтерпретує ідеї, досвід та почуття, виражені митцями у творах різних жанрів,</p>	<p>дієприкметників теперішнього часу в сучасній українській мові, способи їх заміни. Безособові дієслівні форми на -но, -то. Правопис суфіксів дієприкметників. -Н- у дієприкметниках та -нн- у прикметниках дієприкметникового походження. Не з дієприкметниками.</p>	<p>дієприкметників про вдало організовану екскурсію (відвідану виставку, омріяну подорож). Складання висловлення про улюблену пісню з використанням дієприкметників (наприклад: <i>переконаний, оспіваний, стомлений, поsmутнілий, зігрітий, усміхнений</i> та ін.)</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогів відповідно до ситуації, пов'язаної з характеристикою людей, з використанням дієприкметників (наприклад: <i>освічений, розвинений, упевнений, натруджені (руки), досягнутий (успіх), докладені (зусилля), заслужена (перемога)</i>. Складання й розігрування діалогів, що характеризують психічні стани людей, із використанням фразеологізмів, які містять дієприкметники (наприклад: <i>як водою облитий; як ошпарений; як громом прибитий</i>).</p> <hr/> <p>Теоретичний матеріал Особливості будови опису зовнішності людини.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний усний переказ розповідного тексту художнього стилю з елементами опису зовнішності людини (за складним планом). Письмовий твір-опис зовнішності людини за картиною українського художника (Т. Шевченка, М. Пимоненка, О. Мурашка та ін.) у художньому стилі з</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">1</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
--	--	--	---

<p>зокрема в портретному живописі. Ціннісна складова критично ставиться до надмірного вживання в текстах дієприкметникових зворотів; робить висновки щодо синоніміки простих речень з дієприкметниковими зворотами та складних речень; одержує естетичну насолоду від пізнання культури, зокрема творів портретного живопису; висловлює власні думки й оцінки, спричинені творами мистецтва.</p>			<p>використанням дієприкметників і дієприкметникових зворотів (за складним планом). Аналіз письмового твору. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування з елементами зауважень, пропозицій з використанням у реченнях-репліках дієприкметникових зворотів (наприклад: <i>не розв'язані вчасно; не виконані належним чином; не звірені за словником, не згаяний (час)</i> та ін.). Ділові папери. Складання звіту про виконану роботу (оформлення в школі зимового саду; створення класного блога і т.ін.) в офіційно-діловому стилі з використанням безособових дієслівних форм на -но, -то.</p>	1
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль дієприслівника; розуміє та пояснює значення дієприслівника в мовленні; записує правильно дієприслівники з вивченими орфограмами, пояснює правопис їх відповідними правилами; знає правила вживання розділових знаків у реченнях з дієприслівниковими зворотами і одиничними дієприслівниками.</p>	7	<p>Дієприслівник як особлива форма дієслова: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Дієприслівниковий зворот. Розділові знаки при дієприслівниковому звороті й одиничному дієприслівникові. Вид і час дієприслівників. Дієприслівники недоконаного й доконаного виду, творення їх. Не з дієприслівниками.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить дієприслівники, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання монологу від імені героя художнього твору з використанням дієприкметників і дієприслівників (<i>усно</i>). Складання розповіді про улюбленого українського художника на основі зібраної в мережі Інтернет інформації про його життя та творчість із використанням дієприслівників доконаного й недоконаного виду (наприклад: <i>розшукавши</i> (інформацію), <i>зібравши</i> (свідчення, спогади), <i>працюючи</i> (над полотнами, малюнками), <i>перемагаючи</i></p>	

<p><u>Діяльнісна складова</u> знаходить дієприслівник, дієприслівниковий зворот у реченні; відрізняє дієприслівник від дієприкметника; визначає граматичні ознаки дієприслівника; правильно інтонує речення з дієприслівниковими зворотами; складає речення з дієприслівниковими зворотами, здійснює заміну їх підрядними реченнями; виправляє помилки у вживанні й правописі дієприслівників; переказує і складає тексти з дієприслівниками й дієприслівниковими зворотами. складає монологи й діалоги, використовуючи виражальні можливості дієприслівників і дієприслівникових зворотів; виявляє здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. <u>Ціннісна складова</u> критично ставиться до надмірного вживання в текстах дієприслівникових зворотів; робить висновки щодо</p>		<p>(труднощі), <i>долаючи</i> (перешкоди). Складання висловлення в публіцистичному стилі «Як досягти успіху» з уживанням фразеологізмів (наприклад: <i>не розгинаючи спину; не моргнувши оком</i>). Редагування речень і текстів, у яких допущено помилки у вживанні дієприслівникових зворотів.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір розповідного характеру в художньому стилі про виконання певних дій на основі власних спостережень з використанням дієприслівникових зворотів (за складним планом). Письмовий твір розповідного характеру про виконання автором улюбленої справи в художньому стилі (орієнтовні теми: «Душу я у вишивку вкладаю», «Як я створюю прикраси з бісеру», «У гуртку оригамі», «Збирання моделей човнів – улюблене заняття чоловіків нашої родини», «Як наш клас готує контент для заповнення блога»)). Аналіз письмового твору.</p>	<p style="text-align: center;">2</p> <hr/> <p style="text-align: center;">2</p>
---	--	--	---

<p>синоніміки простих речень з дієприслівниковими зворотами та складних речень; усвідомлює корисність використовувати інтернет-ресурсів для здобування нових знань, пошукової діяльності; з повагою ставиться до людських захоплень, творчості як розвитку здібностей і талантів.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає значення, морфологічні ознаки, синтаксичну роль прислівника; розуміє роль прислівника в мовленні; називає способи творення прислівників; записує правильно прислівники, пояснює їх написання правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить прислівники в реченні, відрізняє їх від омонімічних і паронімічних частин мови; утворює ступені порівняння прислівника; правильно наголошує прислівники; помічає й виправляє помилки в правописі прислівників; складає речення й мікротексти з прислівниками.</p>	<p>14</p>	<p>Прислівник: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Розряди прислівників (<i>практично</i>). Ступені порівняння прислівників. Творення й правопис прислівників. Букви -н- та -нн- у прислівниках. Не і ні з прислівниками. И та і в кінці прислівників. Правопис прислівників на -о, -е, утворених від прикметників і дієприкметників. Написання прислівників окремо, разом, через дефіс. Написання прислівникових словосполучень типу: <i>раз у раз, з дня на день.</i></p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, що містить прислівники, з'ясування ролі прислівників у мовленні. Складання тексту-розповіді на історичну тему про визначні події, пов'язані з «малою батьківщиною», з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів. Складання пам'ятки «Правила дорожнього руху» з використанням прислівників та їхніх омонімів (наприклад: <i>удень — у день, назустріч — на зустріч, по-нашому — по нашому, надворі — на дворі</i>). Створення мікротексту з елементами порівняння літературного твору та його екранізації (різних моделей гаджетів, комп'ютерних ігор тощо) з використанням прислівників різних ступенів порівняння. Складання тексту реклами шкільного конкурсу на найкращий твір «Улюблена справа кожному цікава» з використанням прислівників-синонімів та прислівників-антонімів.</p>	

<p>Ціннісна складова цінує такі риси, як патріотизм, вірність «малій батьківщині»; усвідомлює потребу читання художніх творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним; оцінює рівень власних навчальних досягнень з мови, прагне поглиблення мовних знань.</p>			<p>Складання тексту рекламного буклета молодіжного вбрання з використанням прислівникових сполук <i>до лиця, до смаку, не до речі, не до вподоби, на вибір, в міру</i>. Складання відгуку про цікаву книжку з використанням прислівників вищого й найвищого ступенів порівняння.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Складання анотації на книжку з використанням прислівників. Портретний нарис у публіцистичному стилі.</p>	3
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє та пояснює роль прийменника в мовленні; записує правильно прийменники, пояснює їх написання правилами. Діяльнісна складова знаходить прийменники в реченні; відрізняє їх від сполучників і часток; правильно поєднує з іменниками; аналізує тексти щодо правильності використання прийменників з відмінковими формами іменників; застосовує правила правопису прийменників; знаходить і виправляє помилки в правописі їх;</p>	3	<p>Прийменник як службова частина мови. Прийменник як засіб зв'язку слів у словосполученні й реченні. Зв'язок прийменника з непрямыми відмінками іменника. Види прийменників за будовою. Непохідні й похідні прийменники. Написання похідних прийменників разом, окремо та через дефіс. Синонімічні й антонімічні прийменники. Прийменниково-іменникові конструкції в ролі членів речення.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання розповіді про знайому людину, зовнішній вигляд якої видається вам досконалим. Визначення ролі в тексті службових частин мови, зокрема прийменників. Складання висловлення-роздуму «Від споживацького безглуздя довілля треба берегти» з використанням антонімічних прийменників. Редагування речень, у яких допущено помилки у вживанні прийменників (<i>у три години дня; консультація по фізиці; не прийшов із-за хвороби</i>).</p>	

<p>складає речення з прийменниково-іменниковими конструкціями; редагує тексти, виправляючи помилки у використанні прийменникових засобів милозвучності мовлення (<i>з-із-зі, під-піді-підо</i> та ін.). <u>Ціннісна складова</u> критично ставиться до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення; усвідомлює необхідність збереження й поетапного відновлення природного середовища, розв'язання питань захисту довкілля (НЛ-1).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> розуміє і пояснює роль сполучника в мовленні; записує правильно сполучники, пояснює їх написання правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить сполучники в реченні; відрізняє їх від прийменників і часток; визначає види сполучників за будовою, способом використання у простому й складному реченнях; правильно пише сполучники;</p>	<p>3</p>	<p>Сполучник як службова частина мови. Види сполучників за будовою, походженням. Використання сполучників у простому і складному реченнях: сполучники сурядності й підрядності. Написання сполучників разом та окремо. Розрізнення сполучників й однозвучних слів. Синонімічні й антонімічні сполучники.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки тексту, що містить поєднані сполучниками однорідні члени речення та складні сполучникові речення. Коментування ролі сполучників у мовленні. Складання тексту-роздуму «Що об'єднує сучасних українських героїв з героями фольклору». Складання пам'ятки «Як відрізнити сполучники й однозвучні з ними інші частини мови з прийменниками та частками (<i>проте — про те, зате — за те, якби — як би</i> та ін.).</p>	

<p>помічає й виправляє помилки в написанні їх;</p> <p>використовує сполучники у власних висловленнях, складаючи прості та складні речення;</p> <p>редагує речення, доцільно замінюючи сполучники синонімічними.</p> <p>Ціннісна складова</p> <p>поважає соціальну активність, патріотизм, відповідальність, громадянську гідність героїв сучасної України (НЛ-2);</p> <p>обгрунтовує духовну спадкоємність героїв української історії та сучасних звитяжців.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова</p> <p>розуміє та пояснює роль частки в мовленні;</p> <p>записує правильно частки, пояснює їх написання правилами.</p> <p>Діяльнісна складова</p> <p>знаходить частки в реченні, відрізняє від інших службових частин мови;</p> <p>аналізує тексти щодо використання в них часток як виражального засобу; самостійно знаходить і виправляє помилки в правописі часток;</p>	<p>4</p>	<p>Частка як службова частина мови. Частки формотворчі та словотворчі. Частки, що надають слову або реченню додаткових відтінків (<i>практично</i>). Правопис часток не і ні з різними частинами мови (<i>узагальнення</i>). Написання часток -бо, -но, -то, -от, -таки.</p>	<p>Рекомендовані види роботи.</p> <p>Виразне читання уривків з художніх творів, що містять діалоги, складені в розмовному стилі. Обговорення ролі часток у мовленні.</p> <p>Складання висловлення «Чи хотів(ла) би я щось у собі змінити» («Які чесноти хотілося б виховати в собі», «Чи входить до переліку рис моєї вдачі самокритичність») з використанням часток (наприклад: <i>авжеж, хіба, лише, нехай, би (б), хіба ж</i>).</p> <p>Складання проекту логотипа рідного міста (села, школи, класу) з використанням у його описі різних частин мови з часткою <i>не</i> і префіксом <i>не</i>.</p>	

<p>редагує тексти щодо правильності використання часток; створює висловлення, правильно використовуючи частки. <u>Ціннісна складова</u> цінує самокритичність, бажання безупинно розвиватися; схвалює бажання особистості духовно зростати, емоційно, соціально та фізично вдосконалюватися (НЛ-2).</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> розуміє та пояснює роль вигука в мовленні; записує правильно вигуки, пояснює їх написання та вживання при них розділових знаків правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить вигуки в реченні; визначає належність вигуку до відповідної групи за значенням; відрізняє їх від часток; аналізує тексти щодо ролі в них вигуків; правильно інтонує речення з вигуками; доречно використовує вигуки у власному мовленні. <u>Емоційно-ціннісне ставлення</u></p>	<p>2</p>	<p>Вигук як особлива частина мови. Групи вигуків за значенням. Дефіс у вигуках. Кома і знак оклику при вигуках.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання текстів усної народної творчості (казки, легенди, пісні), що містять вигуки. З'ясування ролі вигуків у мовленні. Виразне читання текстів з вигуками. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування — обмін враженнями після концерту улюбленого співака з використанням вигуків, що передають почуття захоплення, радості, подиву та ін. Складання казки для меншого брата чи сестрички з використанням звуконаслідувальних слів.</p>	

<p>визнає корисність для ефективного спілкування емпатії як розуміння емоційного стану іншої людини через співчуття, співпереживання, проникнення в її внутрішній світ; схвалює вираження емоцій, почуттів, станів через майстерне використання мовних засобів.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає вивчені частини мови, визначає граматичні ознаки їх; правильно пише слова, визначає орфограми, пояснює написання слів правилами. <u>Діяльнісна складова</u> складає усні й письмові висловлення, доречно використовуючи вивчені частини мови з урахуванням виражальних можливостей кожної; знаходить граматичні помилки в реченнях (текстах), виправляє їх. <u>Ціннісна складова</u> критично ставиться до власного мовлення, виявляє готовність до його вдосконалення, усвідомлює необхідність мовної освіти.</p>	<p>2</p>	<p>Узагальнення й систематизація вивченого про частини мови, правопис і використання їх у мовленні.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Визначення частин мови в реченнях. Написання речень і текстів з поясненням написання слів — різних частин мови та вживання розділових знаків. Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.</p>	

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлювань учнів	
Я і українська мова й література.	Мова — скарбниця духовності народу.	«Мова — цілюще народне джерело», «Щире слово, добре діло душу й серце обіграло». «Минуле свого краю завжди хвилює», «Найкраща вчителька нації — історія», «Вісники старовини», «Роль природи в житті людини», «Знати, щоб оберігати». «Мій обов'язок перед природою».	Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості й добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети; використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини, української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу; усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно корисній діяльності.
Я і Батьківщина (її природа, історія).	Формування української народності. Речові пам'ятки слов'ян, писемні джерела про слов'ян. Людина й природа. Різноманітність флори й фауни в Україні й на Землі. Екологічна культура людини.		
Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).	Матеріальна й духовна культура східних слов'ян. Культура Київської Русі. Звичаї й традиції рідного краю.	«Відгомін минулого». «Наші обереги» «Моя улюблена пісня»	
Я і мистецтво (традиційне й професійне).	Українське образотворче мистецтво. Малярство. Іконопис. Народний живопис. Народна скульптура. Шевченко — художник.	«Прекрасне в моєму житті» «Крашанка і писанка».	
Я і ти (члени родини, друзі, товариші).	Родинні виховні традиції українців. Взаємини між чоловіком і жінкою. Народні	«Усе дороги й дороги, а до матері —	

<p>Я і ми (класний колектив, народ, людство)</p> <p>Я як особистість</p>	<p>пісні, приказки й прислів'я про родинно-сімейні стосунки. Друзі сім'ї й мої друзі. Моральні цінності й чесноти людини (порядність, чесність, доброта, гідність, скромність тощо).</p> <p>Покликання людини — пізнавати істину, творити добро, примножувати красу, оберігати рідну природу.</p>	<p>стежка...» (В. Коломієць), «Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько».</p> <p>«Україна — наш спільний дім».</p> <p>«Людина — найвеличніша з усіх істот», «Мій життєвий вибір», «Любіть землю! Любіть працю на землі» (О. Довженко).</p>	
--	---	--	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень (учениця) <i>самостійно чи за допомогою вчителя:</i></p> <p>усвідомлює й визначає мотив і мету власної пізнавальної й життєтворчої діяльності;</p> <p>планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи;</p> <p>здійснює визначений план;</p> <p>оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i>, робить відповідні корективи.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень (учениця) <i>самостійно чи з необхідною допомогою вчителя:</i></p> <p>аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності;</p> <p>порівнює, узагальнює, конкретизує їх;</p> <p>робить висновки на основі спостережень;</p> <p>виділяє головне з-поміж другорядного;</p>

	<p>здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>: уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого; прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень (учениця) помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює й намагається творити добро словом і ділом.</p>

8-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(4 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 50 год	Мовленнєва змістова лінія 16 год	
Учень (учениця):		Вступ.	Рекомендовані види роботи.	

<p><u>Знаннєва складова</u> знає та розуміє функції мови; усвідомлює значення мови як найважливішого засобу пізнання, спілкування і впливу; <u>Діяльнісна складова</u> користується лінгвістичними словниками й довідниками з метою вдосконалення власного мовлення; <u>Ціннісна складова</u> ставиться до української мови як до найвищої цінності; обґрунтовує необхідність вільного володіння державною мовою; усвідомлює права й мовні обов'язки учня як громадянина своєї держави; цінує відкритість до пізнання різних культур через мови; робить висновки щодо необхідності ґрунтовної мовної освіти.</p>	<p>1</p>	<p>Мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання та впливу.</p>	<p>Складання роздуму про важливість ґрунтовного знання державної мови та майстерного володіння мовленням. Обговорення важливості знання іноземних мов у житті сучасної молоді. Записування й коментування висловлень відомих людей, прислів'їв про мову як засіб спілкування, пізнання та впливу.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає визначення тексту, називає стилі, жанри й типи мовлення; наводить приклади висловлень різних стилів і жанрів; знає засоби міжфразового зв'язку в тексті. <u>Діяльнісна складова</u></p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення відомостей про мовлення, текст, стилі, жанри й типи мовлення; засоби міжфразового зв'язку в тексті.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Коллективне складання плану (складного) розповіді про Вікіпедію як унікальний міжнародний інтернет-проект енциклопедії, що твориться 250-ма мовами світу. Складання тексту-роздуму</p>	<p>1</p>

<p>розрізняє тексти за стильовою належністю; визначає тип мовлення й жанр тексту; знаходить і характеризує засоби міжфразового зв'язку в тексті; складає план майбутнього висловлення (тексту) і складає текст за складеним планом; створює висловлення на дискусійну тему, обстоюючи власну думку, покликаючись на логічні аргументи, приклади з різних інформаційних джерел. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює необхідність застосування ІКТ для пошуку, опрацювання, обміну інформацією з навчальною метою; використання інтернет-ресурсів для здобування нових знань, пошукової діяльності; визнає зручність і перспективність дистанційної освіти; критично оцінює подану ЗМІ інформацію; обґрунтовує необхідність обережного й критичного до неї ставлення.</p>			<p>в публіцистичному стилі «Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень».</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає, що вивчають такі розділи науки про мову, як лексикологія</p>	<p>3</p>	<p>Повторення та узагальнення вивченого. Лексикологія. Фразеологія. Морфологія й орфографія. Основні правила правопису</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить слова різних груп: за значенням (синоніми, антоніми), за походженням (власне</p>	

<p>та фразеологія, орфографія та морфологія; знає та пояснює лексичне значення слів і фразеологізмів; називає групи лексики; знає самостійні та службові частини мови; знає виражальні можливості кожної із самостійних частин мови; знає правила правопису слів. <u>Діяльнісна складова</u> доцільно використовує в мовленні різні групи лексики, фразеологізми; визначає й аргументує належність слова до певної групи лексики; здійснює адекватний добір слів для складання висловлення певного змісту та стилю; визначає морфологічні ознаки, синтаксичну роль самостійних частин мови; обґрунтовує правопис слів правилами; користується лінгвістичними словниками різних видів; редагує речення й тексти, у яких допущено лексичні та граматичні помилки. <u>Ціннісна складова</u> виявляє прагнення поліпшувати власне мовлення,</p>	<p>(за вибором учителя). знаходить прикметники в реченні;</p>	<p>українські і запозичені, зокрема іншомовного походження), активну й пасивну лексику (застарілі слова та неологізми), за вживанням (загальноновживані та стилістично забарвлені, діалектні, професійні слова й терміни). Складання висловлення про значення словників у здобутті освіти з використанням застарілих слів і неологізмів. Складання інструкції щодо користування електронними мовними словниками. Складання роздуму «Чому більшість неологізмів у мові — слова іншомовного походження». Читання мовчки і вголос текстів, що містять фразеологізми, з'ясування їхньої ролі в мовленні. Складання розповіді з елементами роздуму «Яким я уявляю своє майбутнє» з використанням фразеологізмів (наприклад: <i>докласти сил, показати себе на ділі; вирости крила</i> і под.). Складання тексту, епіграфом до якого є слова «Національна фразеологія — душа кожної мови» (І. Огієнко). Редагування речень, що містять неправильно відтворені або недоречно вжиті фразеологізми.</p>	
---	---	---	--

<p>добирати адекватні змістові висловлення слова та фразеологізми, правильно використовуючи частини мови; усвідомлює необхідність грамотного письма як важливої характеристики особистості; прагне втілювати своє розуміння цінностей у практичному житті.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає та розуміє предмет вивчення синтаксису й пунктуації; розуміє й пояснює різницю між словосполученням і реченням; реченням простим і складним. <u>Діяльнісна складова</u> розрізняє головне й залежне слова у словосполученні; аналізує будову словосполучень, види за способами вираження головного слова; складає словосполучення й речення різних видів, визначає серед них синонімічні; розпізнає речення прості та складні; редагує словосполучення, речення й тексти, помічаючи й виправляючи граматичні помилки; використовує виражальні</p>	<p>4</p>	<p>Синтаксис. Пунктуація. Словосполучення й речення. Словосполучення. Будова й види словосполучень за способами вираження головного слова. Речення. Речення прості й складні (повторення), двоскладні й односкладні. Граматична помилка та її умовне позначення (<i>практично</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення «Покрова — козацьке свято» з використанням запропонованих учителем словосполучень (наприклад: <i>цікавість до минулого, гідність народу, козацька слава, збирати інформацію, цифрове покоління патріотів</i>). Складання проекту статті до Вікіпедії «Українські козаки: історія й сучасність» із використанням простих і складних, двоскладних й односкладних речень. Редагування словосполучень, речень, текстів, у яких допущено граматичні помилки.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Конспект прочитаного науково-навчального тексту; тематичні виписки.</p>	<p>1</p>

<p>можливості речень вивчених видів у власному мовленні; робить тематичні виписки та складає конспект науково-навчального тексту. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює важливість кожного словосполучення й речення для чіткості вираження думки; обґрунтовує важливість опрацювання науково-навчального тексту у формі його конспектування.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знансва складова</u> розуміє й пояснює відмінність між різновидами аудіювання; знає особливості будови опису пам'ятки історії й культури. <u>Діяльнісна складова</u> розпізнає вжиті в прослуханому тексті типи мовлення: розповідь, роздум, опис; розпізнає в тексті розповідного характеру опис пам'ятки історії та культури, аналізує його будову. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює важливість дослідження, вивчення й збереження пам'яток історії та культури з метою збереження історичної пам'яті народу й виховання в молоді патріотизму.</p>			<p>Теоретичний матеріал. Різновиди аудіювання: ознайомлювальне, вивчальне, критичне. Особливості будови опису пам'ятки історії й культури.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання тексту, що містить опис пам'ятки історії й культури.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в художньому стилі. Складання й розігрування діалогу – обміну думками та враженнями від телепередач (матеріалів відеохостинга YouTube), присвячених вивченню та збереженню пам'яток історії та культури.</p>	<p>1</p> <p>2</p>

<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає члени речення, способи вираження їх; ставить розділові знаки в простому двоскладному реченні, пояснює їх пунктуаційними правилами. Діяльнісна складова визначає головні та другорядні члени речення; розрізняє речення двоскладні та односкладні; визначає види присудків, обставин у реченнях, прикладку як різновид означення, способи вираження підмета, присудка, означень, додатків та обставин; інтонує правильно речення різних видів, за допомогою логічного наголосу передає різні змістові та емоційні відтінки значення; записує прикладки відповідно до орфографічних норм і обґрунтовує написання; знаходить і виправляє орфографічні та пунктуаційні помилки на вивчені правила; аналізує будову простого двоскладного речення, переказує та створює тексти різних стилів з поєднанням різних типів мовлення;</p>	<p>7 + 1 на повтор.</p>	<p>Просте речення. Двоскладне речення. Головні й другорядні члени речення. Підмет і присудок. Способи вираження підмета. Простий і складений присудок (іменний і дієслівний). Способи вираження присудка. Тире між підметом і присудком. Узгодження головних членів речення. Речення поширені й непоширені (<i>повторення</i>). Порядок слів у реченні. Логічний наголос. Означення, додаток й обставини як другорядні члени речення (<i>повторення</i>). Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок через дефіс; прикладки, що беруться в лапки. Види обставин (за значенням), способи вираження їх. Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення-роздуму на актуальну тему з використанням простих двоскладних речень. Складання тексту листа-запрошення на відкриття шкільного краєзнавчого музею (меморіальної дошки, пам'ятника історичній особі) з уживанням речень із простими та складними підметами. Виразне читання речень різних видів з акцентуванням уваги на виділенні слів логічним наголосом для передавання змістових та емоційних відтінків значення.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії й культури в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням прикладок.</p> <hr/> <p>Ділові папери. План роботи. Складання плану роботи над проектом. Оформлення рубрик, стислих описів етапів роботи, аналіз результатів діяльності.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Виконання проекту «Українське козацьке бароко в пам'ятках історії та культури». Створення висловлення про відомого науковця-дослідника (педагога, митця), що містить речення, граматичні основи яких включають іменний складений присудок (наприклад: <i>став першим, вважається</i></p>	<p style="text-align: center;">3</p>
---	--	--	--	---

<p>робить повідомлення на тему про мову, що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі.</p> <p>Ціннісна складова оцінює виражальні можливості простого двоскладного речення в текстах різних стилів; обґрунтовує важливість дослідження, вивчення й збереження пам'яток історії та культури.</p>			<p><i>першовідкривачем, був працьовитий).</i></p> <p>Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки (в узгодженні головних членів речення та ін).</p> <p>Обов'язкові види роботи. Повідомлення на тему про мову (наприклад: дієслівний та іменний складений присудки), що вимагає зіставлення й узагальнення матеріалу в науковому стилі. Усний твір-опис пам'ятки історії й культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом) з використанням порівняльних зворотів.</p>	<p style="text-align: center;">2</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає структуру та мовні засоби, характерні для тексту-опису місцевості; Діяльнісна складова складає речення, типові для тексту-опису місцевості; переказує розповідний текст із елементами опису місцевості.</p>			<p>Теоретичний матеріал. Особливості будови опису місцевості.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Стислий письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі (за складним планом). Аналіз письмового твору.</p>	<p style="text-align: center;">2</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає види односкладних речень, пояснює будову односкладних речень кожного з типів; пояснює розділові знаки в неповних реченнях. Діяльнісна складова розрізняє речення односкладні й неповні;</p>	<p style="text-align: center;">7</p>	<p>Односкладне речення. Односкладні прості речення з головним членом у формі присудка (означено-особові, узагальнено-особові, неозначено-особові, безособові) і підмета (називні). Односкладне речення як частина складного речення. Повні й неповні речення. Тире в неповних реченнях.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання поетичних текстів, щоденникових записів та уривків з листування відомих людей, аналіз ролі односкладних і неповних речень у них. Формулювання висновків про значення односкладних речень у мовленні. Аудіювання текстів, які містять прямо виражену спонукальну інформацію. Особливості орієнтування в ситуації</p>	

<p>визначає види односкладних речень (також як частин складних речень); конструює односкладні речення вивчених видів, а також неповні речення; правильно використовує їх у власному мовленні; ставить правильно тире в неповних реченнях й обґрунтовує його використання; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; правильно будує тексти різних типів і стилів, використовуючи виражальні можливості односкладних і неповних речень; вживає в мовленні речення двоскладні й односкладні різних видів як синтаксичні синоніми; використовує в текстах-описах називні речення для позначення часу й місця; доречно вживає неповні речення в діалозі, а також у складних реченнях для уникнення невинуватених повторів; правильно інтонує неповні речення; складає опис місцевості. <u>Ціннісна складова</u> сприймає спілкування як цінність;</p>		<p>спілкування в інтернет-просторі, зокрема в соцмережах. Складання й розігрування діалогів (телефонних розмов), що передбачають уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам (з використанням односкладних і неповних речень). Добір для постерів-мотиваторів актуальних девізів (цитат), виражених означено-особовими реченнями. Складання та розігрування діалогу дискусійного характеру в розмовному стилі з використанням прислів'їв — узагальнено-особових речень. Складання інструкції для учнів початкових класів «Як у мережі Інтернет розшукати потрібну інформацію» з використанням неозначено-особових речень.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за складним планом) з використанням називних речень для позначення місця. Складання та розігрування діалог-розпитування або домовляння (телефонної розмови) з використанням неповних речень та односкладних речень.</p>	<hr/> <p style="text-align: center;">1</p>
---	--	--	---

<p>оцінює й осмислює ситуацію спілкування; відчуває стан співрозмовника, виявляє емпатію; оцінює виражальні можливості й роль односкладних і неповних речень у текстах художнього, розмовного, публіцистичного стилів.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> наводить приклади речень, ускладнених однорідними членами; ставить розділові знаки в таких реченнях, пояснює їх правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить в тексті речення, ускладнене однорідними членами (непоширеними й поширеними); розрізняє однорідні й неоднорідні означення; визначає смислові відношення між однорідними членами речення; правильно інтонує речення з однорідними членами; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила; конструює речення, до складу яких входять однорідні члени з різними типами зв'язку між</p>	<p>5 + 1 на повтор.</p>	<p>Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами. Однорідні члени речення (зі сполучниковим, безсполучниковим і змішаним зв'язком). Поширені й непоширені однорідні члени речення. Смыслові відношення між однорідними членами речення (єднальні, протиставні, розділові). Кома між однорідними членами речення. Речення з кількома рядами однорідних членів. Однорідні й неоднорідні означення. Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами (<i>повторення й поглиблення</i>). Двокрапка й тире при узагальнювальних словах у реченнях з однорідними членами.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки текстів різних стилів, що містять однорідні члени речення. З'ясування значення однорідних членів речення в мовленні. Створення висловлення-роздуму «Кого з літературних героїв я маю за зразок» з використанням речень, ускладнених однорідними членами. Складання тексту для розміщення на шкільному веб-сайті про корисні для школярів лінгвістичні онлайн-словники (з використанням речень, ускладнених однорідними членами). Складання переліку необхідних для вашої родини закупівель (продуктів харчування, промислових товарів тощо) на поточний місяць із використанням узагальнювальних слів при однорідних членах речення. Створення відгуку про розміщену в мережі Інтернет віртуальну екскурсію до музею або історичної місцевості (з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення).</p>	<p style="text-align: right;">2</p>

<p>ними, зокрема з парними сполучниками, узагальнювальними словами при однорідних членах.</p> <p>Ціннісна складова оцінює виражальні можливості речень з однорідними членами в різних стилях мовлення.</p>			<p>Обов'язкові види роботи. Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень або за картиною в художньому стилі (за складним планом) з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення. Аналіз письмового твору.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова наводить приклади речень, ускладнених звертаннями, вставними словами (словосполученнями); ставить розділові знаки в таких реченнях, пояснює їх правилами. Діяльнісна складова знаходить звертання, вставні слова (словосполучення, речення) в реченні; визначає в тексті риторичні звертання й пояснює стилістичну роль їх; знаходить і виправляє помилки на вивчені пунктуаційні правила; конструює та інтонує правильно речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями); використовує виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) в усному й писемному мовленні.</p>	<p>5</p>	<p>Речення зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями). Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання. Вставні слова (словосполучення, речення). Групи вставних слів і словосполучень за значенням. Розділові знаки при звертанні і вставних словах.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання аудіозаписів уривків з виступів відомих ораторів (у публіцистичному стилі), з літературних творів (у художньому стилі), з побутових розмов (у розмовному стилі), у яких ужито звертання. Формулювання висновків стосовно ролі звертань у мовленні, зокрема значення риторичних звертань. Виразне читання речень, що містять звертання. Виконання проекту «Роль і значення звертань у творах українського фольклору». Створення висловлення розповідного характеру з елементами роздуму «Техніка в моєму житті» з використанням самостійно дібраних вставних слів.</p> <p>Обов'язкові види роботи. Інтерв'ю в публіцистичному стилі.</p>	<p>1</p>

<p>Ціннісна складова оцінює виражальні можливості речень зі звертаннями, вставними словами (словосполученнями, реченнями) у тексті.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова наводить приклади речень, ускладнених відокремленими (також уточнювальними) членами речення; ставить розділові знаки в таких реченнях, пояснює їх правилами. Діяльнісна складова знаходить відокремлені й уточнювальні члени в реченні; знаходить і виправляє допущені пунктуаційні й граматичні помилки; правильно інтонує речення з відокремленими й уточнювальними членами речення; будує висловлення в публіцистичному й науковому стилях, використовуючи виражальні можливості речень з відокремленими й уточнювальними членами речення в усному й писемному мовленні. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості</p>	<p>13</p>	<p>Речення з відокремленими членами. Поняття про відокремлення. Відокремлені другорядні члени речення (також уточнювальні). Розділові знаки при відокремлених членах речення.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Читання мовчки і вголос тексту художнього стилю, що містить речення, ускладнені відокремленими членами. Формулювання висновків щодо ролі відокремлених членів речення в мовленні. Створення висловлення-роздуму «Кого із сучасників я вважаю успішною людиною» з використанням відокремлених означень (у т. ч. відокремлених прикладок). Складання допису дискусійного характеру до блога «Чи переможе книжку комп'ютер, а бібліотеку — Інтернет?» з використанням відокремлених обставин. Створення висловлення про улюблені українцями рослини з використанням уточнювальних прикладок додаванням до народних назв наукових (наприклад: <i>нагідки — календула; татарське зілля — айр, петрові батogi — цикорій звичайний; смерека — ялина європейська</i>). Створення висловлення «Родина — це вся Україна з глибоким корінням, високим гіллям» з використанням речень, ускладнених відокремленими уточнювальними прикладками зі словами <i>на ім'я, на прізвище</i>.</p> <p>Обов'язкові види роботи.</p>	<p>2</p>

речень з відокремленими й уточнювальними членами в текстах різних стилів.			Письмовий твір-опис пам'ятки історії й культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням відокремлених означень та обставин). Аналіз письмового твору.	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знання складова</u> систематизує вивчені відомості про будову та види словосполучень, двоскладні й односкладні речення, повні й неповні речення, прості ускладнені речення. ставить у простих ускладнених реченнях розділові знаки, пояснює їх уживання правилами. <u>Діяльнісна складова</u> доцільно застосовує виражальні можливості синтаксичних засобів для досягнення комунікативної мети.</p>	3	Повторення в кінці року відомостей про словосполучення й просте речення	Рекомендовані види роботи. Написання речень (текстів) з поясненням правопису слів та вживання розділових знаків. Редагування словосполучень і речень, у яких допущено граматичні помилки.	

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Орієнтовні вимоги до рівня соціокультурної компетентності учнів
Сфери відношень	Тематика текстів		

<p>Я і українська мова й література.</p>	<p>Найвидатніші постаті в українській культурі. Письменники про українську мову.</p>	<p>«Мова — втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова» (М. Рильський).</p>	<p>Учень (учениця): сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості та добирає й використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети;</p>
<p>Я і Батьківщина (її природа, історія).</p>	<p>Любов до природи. Екологічний стан природи в Україні. Охорона довкілля. «Червона книга».</p>	<p>«Ми є. Були. І будемо ми. Й Вітчизна наша з нами» (І. Багряний), «Земля не вибачає байдужості».</p>	<p>використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини й української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу;</p>
<p>Я і національна культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин, українська пісня).</p>	<p>Роль народних традицій, вірувань, релігії, християнської моралі, свят, міфології, фольклорної творчості, художньої літератури у формуванні світогляду українців. Унесок українців у світову культуру. Збагачення української культури духовними скарбами інших народів.</p>	<p>«Людина створила культуру, а культура — людину», «Традиційні ремесла й промисли українців», «Володимирський собор — перлина українського церковобудування», «Покликання людини: пізнавати істину, творити добро, примножувати красу».</p>	<p>усвідомлює необхідність бути готовим і здатним дотримуватися морально-етичних норм стосовно дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно корисній діяльності.</p>
<p>Я і мистецтво (традиційне й професійне)</p>	<p>Архітектурна традиція на теренах України. Народна архітектура. Найвизначніші архітектурні споруди в Україні. Видатні українські архітектори.</p>	<p>«Мистецтво як засіб творення особистості».</p>	
<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші).</p>	<p>Традиційна родинна обрядовість (народження дитини, ім'янаречення, кумівство, весілля тощо) та її сучасна трансформація.</p>	<p>«Як я розумію дружбу», «Хто для мене є взірцем?».</p>	
		<p>«На світі той наймудріший, хто</p>	

Я як особистість	Шляхи самопізнання й життєтворчості.	найдужче любить життя» (В. Симоненко) , «Що робить людину великою?»».	
------------------	--------------------------------------	---	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Орієнтовні вимоги до рівня діяльнісної компетентності учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>:</p> <p>усвідомлює та визначає мотив і мету власної пізнавальної й життєтворчої діяльності;</p> <p>планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи;</p> <p>здійснює намічений план за допомогою дібраних <i>методів і прийомів</i>;</p> <p>оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i> пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>:</p> <p>аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності;</p> <p>порівнює, узагальнює, конкретизує їх;</p> <p>робить висновки на основі спостережень;</p> <p>виділяє головне з-поміж другорядного;</p> <p>здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення;</p> <p>систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію;</p> <p>моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень (учениця) <i>самостійно</i>:</p> <p>уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого;</p> <p>прогнозує подальший розвиток певних явищ;</p> <p>переносить раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію;</p> <p>помічає та формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості;</p>

	<p>усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень (учениця) помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності цим нормам; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює обов'язок кожної людини творити добро словом і ділом, готовий і здатний його виконувати.</p>

9-й клас

(70 год, 2 год на тиждень)

(1 год – резерв годин для використання на розсуд учителя.

Контрольні роботи проводяться за рахунок годин, указаних у таблиці)

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів	К-сть годин	Зміст навчального матеріалу		К-сть годин
		Мовна змістова лінія 50 год	Мовленнєва змістова лінія 19 год	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова розуміє, що розвиток мови — це зміни, що відбуваються в напрямі вдосконалення її; наводить приклади таких змін. Діяльнісна складова розпізнає застарілі слова, які вийшли з ужитку; розрізняє історизми та архаїзми; користується лінгвістичними</p>	1	<p>Вступ. Розвиток української мови.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Обговорення дискусійних питань, пов'язаних з розвитком української мови, наприклад: «Чи пов'язані розвиток мови та розвиток суспільства», «Як впливає на розвиток мови бурхливе запозичення неологізмів — запозичених слів», «Значення ЗМІ (Інтернету) для розвитку та популяризації української мови». Зіставлення прочитаних мовою оригіналу та в перекладі українською творів</p>	

<p>словниками, зокрема словниками онлайн.</p> <p>Ціннісна складова цінує українську мову як державну — чинник національної ідентичності; висловлює зацікавлення розвитком української мови; критично ставиться до надмірного вживання іншомовних слів, у т.ч. неологізмів; схвалює заміну щойно засвоєних мовою іншомовних слів українськими відповідниками; обговорює й оцінює українськомовні переклади творів зарубіжної літератури, які сприяють розвиткові української мови та популяризують українську мову та культуру.</p>			<p>зарубіжної літератури.</p> <p>Записування й коментування висловів відомих людей про розвиток української мови.</p> <p>Ознайомлення з найбільш авторитетними мовними онлайн-словниками.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i></p> <p>Знаннєва складова знає види мовленнєвої діяльності, різновиди аудіювання та читання, стилі, типи, жанри мовлення; формулює вимоги до мовлення; характеризує ситуацію спілкування, розпізнає маніпулятивні впливи.</p> <p>Діяльнісна складова аналізує прослухані або прочитані тексти різних стилів,</p>			<p>Теоретичний матеріал. Повторення й узагальнення вивченого про мовлення. Види мовленнєвої діяльності. Різновиди аудіювання (ознайомлювальне, вивчальне, критичне). Різновиди читання (ознайомлювальне, вивчальне, переглядове). Стилi, типи мовлення (<i>повторення</i>). Жанри мовлення.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Аудіювання та читання мовчки текстів (уривків) різних стилів, типів і жанрів</p>	<p>1</p>

<p>типів і жанрів мовлення; складає діалоги відповідно до ситуації та мети спілкування; уникає небажаних або небезпечних співрозмовників, протистоїть маніпулятивним впливам. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює важливість дотримання правил етикету; критично оцінює рівень продуктивності (досягнення мети) власного діалогічного спілкування; усвідомлює потребу мовної освіти й самоосвіти, безперервного вдосконалення власного мовлення, вміння застосовувати різноманітні комунікативні стратегії.</p>			<p>мовлення. Аналіз прослуханих і прочитаних текстів (уривків). <u>Теоретичний матеріал.</u> Вимоги до мовлення. Мовленнєва ситуація. Особливості орієнтування в ситуації спілкування в інтернет-просторі, зокрема в соцмережах. Уникання небажаного й небезпечного спілкування, протистояння маніпулятивним впливам. <u>Обов'язкові види роботи.</u> Складання та розігрування діалогів відповідно до певної ситуації (офіційна й неофіційна розмова, діалог-домовленість) на запропоновані учнями актуальні й цікаві для них теми. Складання та обговорення переліку умов успішного спілкування в сучасному молодіжному середовищі, зокрема з використанням мобільного зв'язку.</p>	<p style="text-align: center;">1</p> <p style="text-align: center;">1</p>
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає й називає основні ознаки речення; ставить розділові знаки в простому ускладненому реченні та обґрунтовує їх відповідними правилами. <u>Діяльнісна складова</u> визначає в тексті прості речення, розрізняє двоскладні й односкладні речення, виділяє в них граматичну основу; складає висловлення на</p>	<p style="text-align: center;">2</p>	<p>Повторення вивченого у 8 класі. Грамаітична основа речення. Односкладне й двоскладне речення. Розділові знаки у простому ускладненому реченні.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання висловлення з використанням двоскладних й односкладних речень (орієнтовні теми: «Чому вміння спілкуватися вважають запорукою успіху», «Яким я уявляю своє майбутнє: освіту, роботу, родину»).</p> <p><u>Обов'язкові види роботи.</u> Вибірковий усний переказ тексту художнього стилю. <u>Ділові папери. Резюме.</u> Рекомендовані види роботи. Складання висловлення з використанням</p>	<p style="text-align: center;">2</p>

<p>актуальні й цікаві теми, використовуючи виразальні можливості простого ускладненого речення; знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює значення простих ускладнених речень у мовленні; усвідомлює зручність спілкування за допомогою сучасних засобів мобільного зв'язку та інтернет-ресурсів, грамотно й безпечно комунікує в інформаційному просторі.</p>			<p>речень, ускладнених однорідними та відокремленими членами речення (орієнтовні теми: «Яка вона, моя Україна», «Цінності сучасного молодого українця», «Як усе встигнути в прискореному ритмі сьогодення», «Про що мріє цифрове покоління українських школярів»).</p> <p>Коллективне укладання словничка традиційних українських звертань до рідних і близьких людей. Складання й виразне читання простих речень, ускладнених такими звертаннями.</p> <p>Навчальний проект «Культура звертання — культура особистості: у минулому, нині й завжди».</p> <p>Обговорення етикету повідомлень засобами SMS-спілкування, а також колективної комунікації в режимі конференції та в чатах (домовляння про зустріч, вибачення, привітання зі святом).</p> <p>Складання тексту виступу в шкільному радіожурналі (орієнтовна тема: «Як впливає на нашу свідомість навколишня інформація: реклама, білборди, написи на футболках?» (з використанням речень, ускладнених відокремленими членами).</p>	
---	--	--	---	--

<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> пояснює поняття «пряма й непряма мова» як способи передавання чужого мовлення; ставить і пояснює розділові знаки в реченнях із прямою й непрямою мовою, при діалозі, у реченнях, що містять цитати; знає різні комунікативні стратегії відповідно до мети та ситуації діалогічного спілкування. <u>Діяльнісна складова</u> визначає в тексті речення з прямою й непрямою мовою, цитатами, репліки діалогу; складає речення з прямою та непрямою мовою; створює й розігрує діалог на запропоновану або самостійно обрану тему; порівнює виражальні можливості різних способів передавання прямої мови; проводить мовні експерименти, спостерігає, аналізує будову речень, замінюючи пряму мову непрямою. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює роль комунікативних умінь для</p>	<p>4 + 1 год на повтор.</p>	<p>Синтаксис. Пунктуація. Пряма й непряма мова. Заміна прямої мови непрямою. Цитата як спосіб передачі чужої мови. Діалог. Розділові знаки при прямій мові й діалозі (<i>повторення й поглиблення вивченого</i>).</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Складання розповіді-спогаду про спілкування із цікавою людиною з використанням речень із прямою мовою. Складання тексту в художньому стилі «Про що я хотів(ла) б розпитати свого прапрапрадіда (або далекого нащадка)» з використанням речень із прямою мовою. Обговорення питання «Які вислови відомих українців варто було б розмістити на сучасних білбордах» з використанням у мовленні цитат. Складання висловлення з використанням дібраних з мережі Інтернет цитат. Укладання словничка «Формули мовного етикету сучасної молоді». Обговорення питання «Навіщо потрібен нетикет» (правила спілкування в Інтернеті) з розігруванням зразків діалогів між школярами на форумах і чатах.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Складання й розігрування діалогів – обговорень (прочитаної книжки, музичних новинок тощо) з різними співрозмовниками — товаришем (неформальне спілкування) та вчителем в офіційній ситуації. Складання й розігрування діалогів-домовленості (наприклад: щодо</p>	<p style="text-align: center;">1</p>

<p>майбутньої професійної кар'єри; виявляє у спілкуванні толерантність до поглядів і суджень співрозмовників; усвідомлює виражальні можливості речень із прямою й непрямою мовою, діалогів.</p>			<p>озеленення шкільного приміщення) з відповідною аргументацією (потребою очищення й природного зволоження повітря; зонування середовища, декорування приміщення й т. ін.).</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова знає види складних речень; правильно ставить розділові знаки між частинами складносурядного речення та обґрунтовує їх. Діяльнісна складова розрізняє прості та складні речення, розпізнає складні речення із сурядним і підрядним зв'язком; визначає види складних речень (сполучникові й безсполучникові), засоби зв'язку між частинами речення у складному, кількість граматичних основ у ньому; знаходить у тексті складносурядні речення, встановлює смислові зв'язки між частинами його; розмежовує складносурядні речення і прості речення, ускладнені однорідними членами; знаходить і виправляє</p>	<p>5 +1 год на повтор.</p>	<p>Складне речення, його ознаки. Складні речення без сполучників, із сурядним і підрядним зв'язком. Складносурядне речення, його будова й засоби зв'язку між його частинами. Смислові зв'язки між частинами складносурядного речення. Розділові знаки між частинами складносурядного речення.</p>	<p>Обов'язкові види роботи. Стислий усний переказ тексту публіцистичного стилю (за складним планом). Докладний письмовий переказ тексту публіцистичного стилю з творчим завданням. Аналіз письмового переказу.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Створення висловлення-роздуму про щойно прочитану книжку з висновком: чого навчає вдумливого читача література (проєціювання змісту прочитаного на ситуації сучасного життя) з використанням складносурядних речень. Створення висловлення-розповіді з елементами опису з використанням складносурядних речень (орієнтовна тема: «Що нині означає “жити красиво”?») Створення роздуму «Як стати цікавим людям і собі» з покликаннями на життєві приклади успішних українців — наших сучасників з використанням складносурядних речень.</p>	<p>3</p>

<p>пунктуаційні помилки на вивчені правила; складає речення й тексти, використовуючи складносурядні речення. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості складносурядних речень та синонімічних до них конструкцій; усвідомлює потребу в читанні, проеціює прочитане на життєві ситуації.</p>			<p>Написання есе «Які новітні засоби вияву творчості: на папері, полотні, у блогосфері — мені найбільше імпонують?». Редагування речень, у яких допущено граматичні помилки.</p>	
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає основні види складнопідрядних речень, пояснює їх будову; правильно ставить розділові знаки між частинами складнопідрядного речення та обґрунтовує їх. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить у тексті складнопідрядні речення з однією й кількома підрядними частинами; визначає головну й підрядну частини, види складнопідрядних речень, істотні ознаки їх, межі головної й підрядної частин, кількість частин; класифікує складнопідрядні речення за значенням і будовою,</p>	<p>12</p>	<p>Складнопідрядне речення, його будова й засоби зв'язку в ньому. Підрядні сполучники й сполучні слова у складнопідрядних реченнях. Основні види складнопідрядних речень: з означальними, з'ясувальними, обставинними підрядними частинами (способу дії й ступеня, порівняння, місця, часу, причини, наслідку, мети, умови, допусту). Розділові знаки між частинами складнопідрядного речення. Складнопідрядне речення з кількома підрядними частинами. Розділові знаки у складнопідрядному реченні з кількома підрядними частинами.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення роздуму в публіцистичному стилі «Чи можна/варто протиставляти телебачення художній літературі?» (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети). Складання роздуму про необхідність підтримки людей з обмеженими фізичними можливостями та те, як їм можна й потрібно допомагати (з використанням складнопідрядних речень з підрядними причини та мети). Створення для розміщення на блозі тексту звернення-прохання до однолітків про допомогу людям, які стали жертвами стихійного лиха (з уживанням складнопідрядних речень з підрядними способу дії та ступеня). Створення допису до веб-сайта про успішну участь однокласників у Всеукраїнському фестивалі-конкурсі</p>	

<p>засобами зв'язку в них; розрізняє сполучники і сполучні слова; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила; правильно інтонує складнопідрядні речення; аналізує й порівнює виражальні можливості складнопідрядних речень та інших синонімічних конструкцій у текстах різних стилів; конструює складнопідрядні речення різних видів і вводить їх у тексти різних стилів; складає усні й письмові висловлення різних стилів на визначену тему, використовуючи в них виражальні можливості складнопідрядних речень. Ціннісна складова оцінює виражальні можливості складнопідрядних речень; ставиться до здоров'я як до цінності, схвалює здоровий спосіб життя.</p>			<p>скрайбінг-роликів «Покоління мобільного Інтернету». (Інформацію про конкурс зібрати в мережі Інтернет.)</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Усний твір-роздум у публіцистичному стилі мовлення на суспільну тему. Есе (орієнтовна тема: «Що робить мене щасливим(ою)») з використанням складнопідрядних речень. Коротке повідомлення (на основі кількох джерел) у публіцистичному стилі на морально-етичну або суспільну тему. Ділове мовлення. Заява.</p> <hr/> <p>Рекомендовані види роботи. Створення висловлення «Як уникнути залежності від Інтернету» з використанням складнопідрядних речень. Добір та обговорення питань, виражених складнопідрядними реченнями для проведення в класі анкетування «Як ти ставишся до дистанційної самоосвіти». Складання роздуму про роль спорту в житті молоді, основну думку якого виражено епіграфом «Якщо ти хочеш зміцнити дух, підтримуй силу тіла!» з використанням складнопідрядних речень.</p>	<hr/> 4
<p><i>Учень (учениця):</i> Знаннєва складова пояснює смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення; правильно ставить розділові знаки між частинами</p>	10	<p>Безсполучникове складне речення. Смислові відношення між частинами безсполучникового складного речення. Розділові знаки в безсполучникових реченнях.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення проекту статті до Вікіпедії «Безсполучникове складне речення». Складання розповіді про людей, які подолали свої недуги, і тих, хто їм у цьому допоміг, з використанням</p>	

<p>безсполучникового складного речення та обґрунтовує їх.</p> <p><u>Діяльнісна складова</u> знаходить у тексті безсполучникові складні речення;</p> <p>визначає основні ознаки, смислові відношення між частинами безсполучникових складних речень;</p> <p>розмежовує безсполучникові складні речення й сполучникові (складносурядні й складнопідрядні);</p> <p>розрізняє види безсполучникових складних речень за характером синтаксичних і смислових зв'язків між частинами їх;</p> <p>правильно інтонує безсполучникові складні речення;</p> <p>правильно ставить розділові знаки між частинами безсполучникового складного речення та обґрунтовує їх;</p> <p>знаходить і виправляє пунктуаційні помилки на вивчені правила;</p> <p>аналізує й порівнює виражальні можливості безсполучникових складних речень із синонімічними синтаксичними конструкціями в невеликих</p>			<p>безсполучникових складних речень.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи.</p> <p>Діалог-обговорення актуальної теми.</p> <p>Написання твору-роздуму на морально-етичну тему в публіцистичному стилі (орієнтовні теми: «Своє, рідне — своєрідне», «Як відшукати свій шлях у житті», «Чи зможуть з часом селфі замінити родинні фотографії») з використанням безсполучникових речень.</p>	<p>2</p>
---	--	--	---	-----------------

<p>текстах розмовного, публіцистичного й художнього стилів; правильно будує безсполучникові складні речення з різними смисловими відношеннями між частинами їх; добирає до них синтаксичні синоніми. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості складнопідрядних речень в усних і письмових висловленнях.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> правильно розставляє в складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку розділові знаки та обґрунтовує їх правилами. <u>Діяльнісна складова</u> знаходить у тексті складне речення з різними видами зв'язку; визначає основні ознаки й будову їх; знаходить і виправляє помилки на вивчені правила; аналізує й зіставляє виражальні можливості складних речень з різними видами зв'язку й синонімічних конструкцій; будує складні речення з різними</p>	<p>6</p>	<p>Складне речення з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку Розділові знаки у складному реченні з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Обговорення питання «Чи придатна рок-музика для передавання патріотичних настроїв, думок, закликів?» з ілюструванням виступів прикладами сучасних українських рокових пісень. Викладення підсумків обговорення для розміщення на шкільному веб-сайті у формі роздуму, що містить складні речення з різними видами безсполучникового зв'язку.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Вибірковий письмовий переказ тексту наукового стилю (з використанням складних речень з різними видами зв'язку).</p>	<p>2</p>

<p>видами зв'язку; складає усні й письмові висловлення публіцистичного й наукового стилів, доцільно використовуючи виражальні можливості складних речень. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості складних речень з різними видами сполучникового й безсполучникового зв'язку в усних і письмових висловленнях.</p>				
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Знаннєва складова</u> знає й називає істотні ознаки тексту, пояснює його структурні особливості. <u>Діяльнісна складова</u> визначає тему, основну думку тексту, виділяє ключові слова в тексті й тематичне речення в абзаці; розрізняє спільне й відмінне між мікротемою й абзацом; визначає засоби міжфразового зв'язку в тексті; конструює невеликі тексти на певну тему; використовує виражальні можливості текстів різних типів, стилів і жанрів у власному усному й писемному мовленні. <u>Ціннісна складова</u> оцінює виражальні можливості</p>	<p>4</p>	<p>Текст як одиниця мовлення й продукт мовленнєвої діяльності Текст, його основні ознаки. Будова тексту. Мікротема й абзац. Ключові слова в тексті й абзаці. Види й засоби міжфразового зв'язку (повторення й узагальнення). Повторення вивчених розділових знаків у простому і складному реченнях.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Створення тексту-розповіді про спілкування з людиною, яку ви вважаєте взірцем інтелігентності, з поясненням, які чесноти цієї особи є, на вашу думку, найціннішими для суспільства.</p> <hr/> <p>Обов'язкові види роботи. Тези прочитаних публіцистичної чи науково-пізнавальної статей. Конспект сприйнятого на слух науково-навчального тексту.</p>	<p>2</p>

текстів різних типів і стилів.			
<p><i>Учень (учениця):</i> <u>Діяльнісна складова</u> аналізує, систематизує, узагальнює вивчене про речення. <u>Ціннісна складова</u> усвідомлює необхідність продовження мовної освіти та самоосвіти, безперервного удосконалення мовних знань і вмінь.</p>	4	<p>Узагальнення й систематизація вивченого. Мовні аспекти вивчення речення (порядок слів у реченні, граматична основа, види речень). Орфографія. Пунктуація.</p>	<p>Рекомендовані види роботи. Написання речень (текстів) з поясненням орфограм і вживанням розділових знаків. Редагування словосполучень і речень, у яких допущено граматичні помилки. Складання діалогів-рефлексій на основі аналізу власних навчальних досягнень.</p>

Соціокультурна змістова лінія

Орієнтовний зміст навчального матеріалу			Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Сфери відношень	Тематика текстів	Теми висловлень учнів	
<p>Я і українська мова й література.</p> <p>Я і Батьківщина, національна історія і культура (звичаї, традиції, свята, культура взаємин).</p> <p>Я і мистецтво (традиційне й професійне).</p>	<p>Українська мова серед інших мов. Розвиток української мови.</p> <p>Україна, її географічне положення, природні багатства. Природа різних регіонів України. Україна — від часів Київської Русі до сучасності. Український національний характер.</p> <p>Основні галузі господарства: ремесла й народні художні промисли. Взаємозв'язок матеріальних і духовних цінностей української культури. Найвидатніші постаті вітчизняної й світової культури.</p>	<p>«Спочатку було Слово...», «Творчість народу в слові». «Я вірю в майбутнє твоє, Україно!». «Історична доля мого рідного народу». «Туристична привабливість України». «Естетика доквілля». «Світ про Україну». «Загальнолюдські цінності». «Рукотвори» «Світ живопису» «Художнє ковальство» «Дива архітектури» «Сучасний дизайн» «Світлини» «Береться мудрість не із заповітів»</p>	<p>Учень /учениця: сприймає, аналізує, оцінює прочитані чи почуті відомості й добирає та використовує ті з них, які необхідні для досягнення певної комунікативної мети; використовує українську мову як засіб формування ціннісної позиції щодо громадянського патріотизму, любові до Батьківщини й української природи, почуття гордості за свою країну, поваги до її історії, культури й історичних пам'яток, сімейних цінностей, визнання цінності здоров'я свого й інших, оптимізм у сприйманні світу; усвідомлює роль морально-етичних норм; готовий і здатний застосовувати їх стосовно</p>

<p>Я і ти (члени родини, друзі, товариші). Я і ми (класний колектив, народ, людство) Я як особистість.</p>	<p>Забезпечення спадкоємності поколінь. Збереження сімейних цінностей, реліквій, ідеалів. Культурогенна форма життєдіяльності сучасної сім'ї. Життєвий і професійний вибір особистості.</p>	<p>«Краса людських взаємин» «Творімо добро» «Читацькі смаки» «Професія і характер» «Життєвий вибір» «Доброчинність» «Гармонійне спілкування» «Світ наших уподобань» «Громадянська позиція», «Молодь і сучасність», «Найважче — це творення самого (самої) себе».</p>	<p>дорослих і ровесників у школі, позашкільному житті, удома, у суспільно корисній діяльності.</p>
---	---	--	--

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія

Види загально-навчальних умінь	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
Організаційно-контрольні	<p>Учень /учениця: усвідомлює та визначає <i>мотив і мету</i> власної пізнавальної й життєтворчої діяльності; планує діяльність для досягнення мети, розподіляючи її на етапи; оцінює проміжні й кінцеві <i>результати</i> пізнавальної діяльності, робить відповідні корективи.</p>
Загальнопізнавальні (інтелектуальні, інформаційні)	<p>Учень /учениця самостійно: аналізує мовні й позамовні поняття, явища, закономірності; порівнює, узагальнює, конкретизує їх; робить висновки на основі спостережень; виділяє головне з-поміж другорядного; здобуває інформацію з різноманітних джерел (довідкової, художньої літератури, ресурсів Інтернету тощо), здійснює бібліографічний пошук, працює з текстами вивчених типів, стилів і жанрів мовлення; систематизує, зіставляє, інтерпретує готову інформацію; моделює мовні й позамовні поняття, явища, закономірності.</p>
Творчі	<p>Учень /учениця самостійно: уявляє словесно описані предмети і явища, фантазує на основі сприйнятого;</p>

	<p>прогнозує подальший розвиток певних явищ; переносить раніше засвоєні знання й уміння в нову ситуацію; помічає й формулює проблеми в процесі навчання й життєтворчості; усвідомлює будову предмета вивчення; робить припущення щодо способу розв'язання певної проблеми; добирає аргументи для його доведення; спростовує хибні припущення й твердження.</p>
Естетико-етичні	<p>Учень /учениця: помічає й цінує красу в мовних явищах, явищах природи, у творах мистецтва, вчинках людей і результатах їхньої діяльності; критично оцінює відповідність своїх вчинків загальнолюдським моральним нормам, усуває помічені невідповідності; виявляє здатність поставити себе на місце іншої людини; усвідомлює обов'язок кожної людини творити добро словом і ділом, готовий і здатний його виконувати.</p>